

KS. GRZEGORZ SOKOŁOWSKI, Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
<https://orcid.org/0000-0001-8284-9830>
gresok@onet.eu

UDZIELANIE ŚWIECEN KAPŁAŃSKICH PODCZAS BRAKU BISKUPA REZYDENCJALNEGO WE WROCŁAWIU W LATACH 1945-1956

STRESZCZENIE: Kościół przygotowuje do święceń kapłańskich ochrzczonych mężczyzn, którzy po wyświęceniu pełnią funkcje duchowe i administracyjne we wspólnocie. Po II wojnie światowej reżim komunistyczny instrumentalnie traktował obecność kapłanów na Ziemiach Zachodnich i Północnych, licząc na pomoc z ich strony w osiedlaniu się nowych, polskich mieszkańców. W związku ze zmianą narodowościową i religijną społeczeństwa na tych terenach brak było kapłanów, którzy podjęliby się pracy duszpasterskiej. W celu przygotowania kandydatów do święceń administrator apostolski Dolnego Śląska ks. Karol Milik powołał we Wrocławiu seminarium duchowne, które rozpoczęło swoją działalność 8 października 1947 r. Ks. Milik i, narzucony przez komunistyczne władze, jego następca ks. Kazimierz Lagosz jako Wikariusz Kapitułny, nie posiadali sakry biskupiej dającej prawo wyświęcania nowych kapłanów. Dlatego też święceń dla kandydatów inkardynowanych do Kościoła wrocławskiego udzielali biskupi z innych diecezji na swoim terenie lub we Wrocławiu. Artykuł ukazuje zawiłości tego procesu.

SŁOWA KLUCZOWE: administracja apostolska Dolnego Śląska, archidiecezja wrocławska, dymisoria, ks. Kazimierz Lagosz, ks. Karol Milik, święcenia kapłańskie, święcenia mniejsze, święcenia wyższe.

THE ORDINATION OF PRIESTS DURING THE ABSENCE OF A RESIDENT BISHOP IN WROCLAW IN 1945-1956

ABSTRACT: The Church prepares baptized men for ordination to the priesthood, who, once ordained, perform spiritual and administrative functions in the community. After World War II, the communist regime treated the presence of priests in the Western and Northern Territories instrumentally, counting on their assistance in the settlement of new Polish residents. Due to the national and religious change of society in these areas, there was a shortage of priests to undertake pastoral work. In order to prepare candidates for ordination, the apostolic administrator of Lower Silesia, priest Karol Milik, established a seminary in Wrocław, which began its activities on October 8, 1947. Priest Milik and, imposed by the communist authorities, his successor, priest Kazimierz Lagosz, as Chapter Vicar, did not have the episcopal sacra giving them the

right to ordain new priests. Therefore, ordinations for candidates incardinated into the Church of Wrocław were given by bishops from other dioceses in their area or in Wrocław. The article reveals the intricacies of this process.

KEYWORDS: apostolic administration in Lower Silesia, Wrocław archdiocese, dimissorial letters, Kazimierz Lagosz, Karol Milik, Milik, ordination, major orders, minor orders.

Translated by Joanna Szczepańska-Włoch

Wprowadzenie

Sytuacja Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku w powojennej rzeczywistości była diametralnie różna od tej sprzed II wojny światowej, zarówno pod względem religijnym ludności, jak i administracyjno-prawnym. Prymas Polski, kard. August Hlond, mianował 15 sierpnia 1945 r. administratorów apostolskich dla Ziem Zachodnich i Północnych. Na obszarze, włączonym do Polski, przedwojennej archidiecezji wrocławskiej ustanowił trzy jednostki kościelne: we Wrocławiu, Opolu i Gorzowie. Posługę we Wrocławiu objął 1 września 1945 r. ks. dr Karol Milik¹. Według norm ówczesnego prawa kanonicznego tytuł administratora apostolskiego przysługiwał duchownemu, który wołą Stolicy Apostolskiej objął władze nadzwyczajną w diecezji lub jej części. Administratorzy mogli również być ustanawiani ze względu na specjalne okoliczności polityczne jak np. sprawa nieuregulowania granic. W takiej sytuacji prawo kanoniczne przewidywało mianowanie bez określenia czasowego (*permanentni*) oraz przyznawało im prawa, przywileje i obowiązki biskupa rezydencjalnego (can. 315, § 1 CIC²)³. Władza administratora apostolskiego Dolnego Śląska rozciągała się na tereny archidiecezji wrocławskiej, znajdujące się w obrębie województwa wrocławskiego. Jurysdykcję administratora apostolskiego poszerzono 8 września 1945 r. o obszary należące do archidiecezji praskiej, a obejmujące Hrab-

¹ Ks. Karolowi Milikowi poświęcona jest publikacja J. P a t e r a *Ksiądz Infulat dr Karol Milik jako rządcą archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1951*, Wrocław 2012.

² W tekście zastosowano skróty odnośnie kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. – can. (canon) i CIC (Codex Iuris Canonici).

³ Zob. V. B a r t o c c e t t i, *Amministratore apostolico*, [w:] *Enciclopedia Cattolica*, tom I, Città del Vaticano 1948, k. 1082-1083.

stwo Kłodzkie (powiaty: Kłodzko, Bystrzyca Kłodzka, Nowa Ruda). Z kolei 24 stycznia 1949 r. bp Piotr Legge, ordynariusz diecezji miśnieńskiej, za zgodą Stolicy Apostolskiej, przekazał jurysdykcję nad czterema parafiami, które znalazły się po polskiej stronie granicy⁴. Za rządów niemieckich, według stanu na 1 stycznia 1945 r., na terenie powojennego ordynariatu wrocławskiego: zamieszkiwało 923.635 katolików tj. 31 procent ludności, było 470 świątyń katolickich i 685 świątyń niekatolickich⁵. W 1946 r., w ramach organizacji nowego porządku administracyjnego Polski po II wojnie światowej, utworzono województwo wrocławskie zajmujące obszar 24,7 tysiąca km². W 1950 r. zamieszkiwało je 1.844.216 osób (z tego 849.350 w miastach), wśród których były 18.554 osoby z ludności rodzimej, 594.872 repatriantów z Kresów Wschodnich, 126.129 reemigrantów z zagranicy i 915.035 przesiedleńców z innych ziem polskich⁶.

Reżim komunistyczny, mając świadomość konieczności osób duchownych w strukturze Kościoła dla jego funkcjonowania, podszedł do sprawy obecności kapłanów w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej instrumentalnie. W pierwszych latach po II wojnie światowej widział potrzebę obecności duchownych, którzy pomogą w osiedlaniu się i organizowaniu życia nowym mieszkańcom Ziemi Zachodnich i Północnych Polski. Ideę tę oddaje wypowiedź dyrektor Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Julii Brystygi, która podczas odprawy aktywu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 28 lipca 1949 r. mówiła o działaniu władzy komunistycznej wobec duchowieństwa: „Obok negatywnego programu zepchnięcia kleru do ram ściśle religijnych, do uniemożliwienia walki politycznej kleru przeciwko Państwu, jest pewien pozytywny program. Musimy doprowadzić do tego, żeby kler przestał być wrogiem czynnikiem politycznym, żeby był czynnikiem okrojonym do ram religijnych, aby odgrywał taką rolę, która by mu umożliwiła wykonywanie praktyk religijnych bez wchodzenia w konflikt z istniejącym

⁴ Zob. Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dalej AAWr), sygn. I A 28 a²⁶: Sytuacja i stan liczebny Kościoła katolickiego w Ordynariacie Wrocławskim, ss. 7. Relacja podpisane przez bp. Bolesława Kominka. Wrocław, 10 kwietnia 1957 r.

⁵ Zob. AAWr, sygn. I A 28 a²⁶: Sytuacja i stan liczebny Kościoła katolickiego w Ordynariacie Wrocławskim.

⁶ Zob. L. K o s i Ń s k i, *Pochodzenie terytorialne ludności Ziemi Zachodnich w 1950 roku. Dokumentacja geograficzna, Zeszyt 2*, Warszawa 1960, s. 54-79.

porządkiem”⁷ Władze komunistyczne państwa dążyły do podporządkowania sobie duchownych oraz uniezależnienia Kościoła w Polsce od Watykanu⁸.

Świadomość intencji komunistycznej władzy miał ks. Karol Milik, pierwszy powojenny rządcą Kościoła na Dolnym Śląsku⁹. Dla ks. Milika obecność kapłanów w kościele lokalnym oraz przygotowanie i edukacja nowych kandydatów do święceń kapłańskich było sprawą priorytetową. Jednym w pierwszych podjętych działań administratora apostołskiego były, jak się okazało nieskuteczne, zabiegi o powołanie Wydziału Teologii Katolickiej na reaktywowanym Uniwersytecie Wrocławskim. Nie czekając na ostateczne rozstrzygnięcie tej kwestii ks. Milik erygował seminarium duchownego, które rozpoczęło swoją działalność 8 października 1947 r.¹⁰

⁷ Referat dyr[ektor Julii] Brystygier, [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektora Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, wybór i oprac. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012, s. 327.

⁸ Relacje pomiędzy Kościołem a władzą ludową w pierwszych latach po II wojnie światowej obszernie przedstawia J. Żaryn [w:] *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997; por. *Tezy w sprawie polityki wobec kościoła (1953)*, [w:] „Więź” rok 1992, nr 10, s. 99-111.

⁹ Zob. K. Milik, *Pamiętnik 1945-1951*, tom I, s. 12: „Opowiadał mi później ks. Piętka, który wspólnie z ks. Łagosem i pierwszym pełnomocnikiem Rządu na miasto Wrocław p. Drobnerem jechał w maju r. 1945 w tak zwanej grupie operacyjnej na Dolny Śląsk, że p. Drobner w przystępie szczerości zwykłej we wspólnej niedoli wyznał im plan rządu, w myśl którego ziemie odzyskane miały być najpierw skomunizowane i stać się wzorcem przykładowym dla reszty kraju. Praca duchowieństwa, będzie z początku potrzebna, niepotrzebna jest jednak organizacja hierarchii kościelnej na tych ziemiach”. Pracę duszpasterską we Wrocławiu ks. Piusa Piętki, salwatorianina opisuje A. Kiełbasa [w:] *Salwatorianie na Ziemiach Zachodnich i Północnych 1945-1970*, Rzym 1970, s. 13-19. Relacje pomiędzy ks. K. Milikiem a władzami komunistycznymi opisał J. Pietrzak w tekście „Ks. Karol Milik – administrator apostołski Dolnego Śląska i władze państwowe w latach 1945-1951” opublikowanym [w:] *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej w 30-lecie śmierci Kardynała Bolesława Kominka*, red. I. Dec, K. Matwijowski, J. Pater, Wrocław 2005, s. 29-45.

¹⁰ Zob. G. Sokołowski, *Zabiegi o kształcenie teologiczne we Wrocławiu*, [w:] *Rola Kościoła katolickiego w organizowaniu życia polskiego na Dolnym Śląsku w latach 1945-1951*, red. G. Sokołowski, Wrocław 2020, s. 35-61; Tenże, *Problems related to theological education in Wrocław (1945-1974)*, [w:] *Catholic Church in Lower Silesia against Communism (1945-1974)*, red. K. Jaworska, Göttingen 2021, s. 107-133, <https://doi.org/10.13109/9783666573378.107>.

Ks. Milika, jak i jego następca (po siłowym usunięciu go przez władze komunistyczne 26 stycznia 1952 r., choć już nie w charakterze administratora apostolskiego) – ks. Kazimierz Lagosz nie posiadali sakry biskupiej. W dolnośląskim Kościele sytuacja braku biskupa rezydenckiego trwała do czasu objęcia rządów przez bp. Bolesława Kominka w grudniu 1956 r. Stojący na czele wspomnianej jednostki kościelnej duchowni nie posiadali zatem uprawnień wynikających z przyjęcia sakry biskupiej. W niektórych więc sytuacjach zmuszeni byli poszukiwać rozwiązań, które umożliwiłyby pełne funkcjonowanie lokalnego Kościoła. Do spraw przynależnych tylko i wyłącznie biskupowi należy udzielanie święceń kapłańskich. W niniejszym artykule zostanie ukazane jak w dolnośląskim Kościele rozwiązywano ten problem podczas rządów ks. Karola Milika i ks. Kazimierza Lagosza, tak, by postępować zgodnie z zasadami prawa kanonicznego. Ich złamanie mogło doprowadzić do nieważności święceń, a tym samym stworzyć dalsze komplikacje.

W literaturze historycznej najobszerniej, jak dotychczas, sprawę rządów ks. Karola Milika we Wrocławiu zbadał ks. prof. Józef Pater przedstawiając wyniki dociekań naukowych w publikacji „Ksiądz Infulat dr Karol Milik jako rządcą archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1951” (Wrocław 2012, ss. 408 + fotografie), natomiast czasy ks. Kazimierza Lagosza naukowej refleksji poddał ks. dr Bernard Staniszewski w opublikowanej rozprawie doktorskiej „Ksiądz infulat Kazimierz Lagosz jako rządcą archidiecezji wrocławskiej 1951-1956” (Wrocław 2000, ss. 308). Ponadto czas ten w dziejach archidiecezji wrocławskiej został opisany przez bp. prof. Wincentego Urbana w obszernym artykule „Archidiecezja wrocławska w latach 1945-1965” („Nasza Przyszłość”, tom 22, rok. 1965, s. 10-68), publikacji ks. prof. Józefa Swastka „Rządcy archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1995” (Wrocław 1998, s. 24-68) jak również ks. prof. Józef Mandziuk w monumentalnej „Historii Kościoła katolickiego na Śląsku” (czasy najnowsze (1945-1956), tom IV, część I, Warszawa 2013). W publikacjach tych nie podjęto jednak szczegółowo badań nad udzielaniem święceń kapłańskich dla lokalnego Kościoła wrocławskiego. Znalazły się w nich jedynie odniesienia do funkcjonowania seminarium duchownego i formacji jego alumnów. Działalność seminarium została opisana również w pracach zbiorowych jak np. „50 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu” pod redakcją ks. prof. Igna-

cego Deca i prof. Krystyna Matwijowskiego (Wrocław 1997, ss. 116), „Metropolitalne Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławiu” pod redakcją ks. dr. Mariana Biskupa i ks. dr. Aleksandra Radeckiego (Wrocław 2002, ss. 200). W publikacjach tych przywołano ogólne informacje o liczbie alumnów, którym udzielono święceń kapłańskich z przeznaczeniem dla Kościoła wrocławskiego.

Niniejszy tekst podejmuje temat nowy, dotychczas szczegółowo nieprzebadany. Został on opracowany na podstawie analizy dokumentów zgromadzonych w archiwum archidiecezjalnym we Wrocławiu. Dokonano szczegółowej analizy zasobu dotyczącego ks. Kazimierza Lagosza znajdującego się w aktach biskupów wrocławskich (sygn. I A 27 a) oraz akt personalnych duchownych, którzy w latach 1945-1956 przyjęli święcenia kapłańskie. Analizie poddano również przekazane w 2024 r. akta z Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej do archiwum archidiecezjalnego, które dotyczyły święceń kapłańskich i posług w latach 1945-1980 (sygnatura dotychczasowa A 00 025). W pełnym opracowaniu tematyki pomocą były również inne dokumenty, szczególnie te drukowane w piśmie urzędowym wrocławskiej kurii „Wiadomości Kościelne” oraz publikacje naukowe i wspomnieniowe, które zostały wskazane w przypisach. W wykazach alumnów przyjmujących poszczególne święcenia stosowano różny zapis imion – w języku łacińskim lub polskim. W niniejszej publikacji zastosowano pisownię w języku polskim. Wspomniano również alumnów seminariów zakonnych znajdujących się na terenie archidiecezji wrocławskiej. Dokonano tego w przypadkach przyjmowania przez nich święceń wraz z klerykami seminarium diecezjalnego we Wrocławiu. Przedmiotem badań nie była bowiem eksploracja tematyki święceń alumnów seminariów zakonnych.

W artykule przedstawiono zapisy kodeksu prawa kanonicznego dotyczące udzielania święceń, aby później ukazać podejmowane konkretne decyzje wynikające z tychże przepisów. Jak to zostało zaprezentowane interpretacja norm prawnych bywała różna. W tekście odniesiono się również, na podstawie dostępnych dokumentów, do okoliczności przybycia przedstawicieli Episkopatu Polski do Wrocławia w celu udzielenia święceń alumnom tutejszego seminarium. Dla ks. Kazimierza Lagosza była to niewątpliwie okazja do kształtowania pozytywnych relacji z biskupami. Czynił to zapewne w perspektywie uzyskania sakry biskupiej, do czego potrzebne było mu poparcie przedstawicieli episkopatu.

Święcenia kapłańskie według prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. tzw. piobenedyktyński członków Kościoła grupował w dwa stany: świeckich (laikat) i duchownych (can. 107). Cel i zadania stanu duchownego, według kodeksu, to sprawowanie rządów w Kościele czyli kierowanie wiernymi i wykonywanie kultu bożego (can. 948). Jest to władza wynikająca z przyjętych święceń dla wykonywania kultu i uświęcania wiernych oraz władza jurysdykcji dla zarządu Kościoła. Poszczególne stopnie władzy święceń uzyskuje się poprzez wyświęcenie (*sacra ordinatio*). Najwyższym stopniem jurysdykcji jest pontyfikat rzymski, który otrzymuje się bezpośrednio od Boga (*ipsomet iure divino*) po dopełnieniu warunków prawowitego wyboru i przyjęcia go (can. 219). Inne stopnie jurysdykcyjne otrzymuje się poprzez misję kanoniczną (can. 109)¹¹.

Kapłaństwo przekazywane jest przez *sacra ordinatio*. W myśl CIC święcenia (*ordo*) w znaczeniu czynnym to obrzęd liturgiczny (*ritus sacer*) przez który wyświęcany otrzymuje władzę duchowną i łaskę do godnego jej sprawowania (*ordinatio*). Bierne znaczenie święceń to władza otrzymana poprzez wyświęcenie. Używane w prawie kanonicznym określenia: *ordinare*, *ordo*, *ordinatio*, *sacra ordinatio* odnoszą się do wszystkich stopni święceń (can. 950). Według kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. można mówić o ośmiu stopniach święceń. Święcenia wyższe (*maiores*, *sacri*) to kapłaństwo – prezbiterat i episkopat (*sacerdotium minus et maius*), diakonat i subdiakoniat. Natomiast święcenia niższe (*minores*) to akolitat, egzorcystat, lektorat i ostiariat (can. 949)¹².

W tradycji Kościoła kapłaństwo jest sakramentem. Jest jeden sakrament kapłaństwa, który zawiera w sobie różne stopnie. W opinii komentatorów kodeksu prawa kanonicznego charakter sakramentu mają z całą pewnością trzy stopnie: biskupstwo, prezbiterat (kapłaństwo) i diakonat. Według teologii święceń wyciskają one na duszy niezatarte znamię i dlatego nie można ich utracić ani powtórzyć. Odnośnie innych stopni święceń zdania były podzielone, najczęściej uważano, że nie są one sakramentami, gdyż nie zostały ustanowione przez Chrystusa. Niektórzy uważali je za sakramentalia¹³.

¹¹ Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, tom II, Opole 1958, s. 62-63.

¹² Zob. tamże, s. 63; T. Schneider, *Znaki bliskości Boga*, Wrocław 1995, s. 281-283.

¹³ Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. dz. cyt.*, s. 64-65.

W przygotowaniu do przyjęcia święceń istotną rolę odgrywała tonsura (od łacińskiego słowa *tondeo* – strzygę), która nie była święceniem, lecz ceremonią przez którą ochrzczony mężczyzna poprzez postrzyżenie dokonane według norm Kościoła stawał się duchownym (por. can. 108 § 1) został również inkardynowany do diecezji czy zakonu. Przy jej udzielaniu należało zachować przepisy święceń (can. 950)¹⁴.

Według kanonu 951 CIC zwyczajnym szafarzem święceń (*minister ordinarius*) jest biskup konsekrowany. Mocą konsekracji biskupiej otrzymuje on tę władzę. Każdy biskup, nawet schizmatyk, heretyk, odstępca, zdegradowany lub związany cenzurą, może udzielić święceń ważnie, choć nie zawsze godziwie. Musi jednak mieć intencję ich udzielenia oraz użyć istotnej materii i formy. Nadzwyczajnym szafarzem święceń (*minister extraordinarius*) jest kapłan, który tę władzę otrzymał mocą samego prawa bądź poprzez specjalne upoważnienie Stolicy Apostolskiej (can. 951). Z mocy prawa władzę tę mają kardynałowie, wikariusze i prefekci apostołscy, opaci i prałaci udzielni oraz opaci rządzący. Istnieje jednak ograniczenie co do rodzaju święceń i terytorium. Mogą udzielać tonsury i święceń niższych, a prawo kanoniczne przeważnie ograniczało ich udzielanie do terytorium zarządzanego przez daną osobę¹⁵.

Jeżeli ordynat (przyjmujący święcenia) miał być święcony przez obcego biskupa musiał posiadać upoważnienie własnego ordynariusza (can. 955 § 1) – *litterae dimissoriae*, dymisorie. Są one konieczne do wszystkich święceń, również do tonsury. Ordynariusz odsyła swego podwładnego – *dimittit*, do innego biskupa, aby był przez niego wyświęcony. Prawo kanoniczne określało co powinny te dokumenty zawierać¹⁶. Kodeks prawa kanonicznego regulował również odstęp czasu pomiędzy poszczególnymi święczeniami.

Prawo kanoniczne wymagało także zasięgnięcia opinii o kandydacie do święceń (*litterae testimoniales*) ordynariusza miejsca, w którym przebywał on po osiągnięciu 14 roku życia przez trzy miesiące jako żołnierz lub sześć miesięcy jako laik lub duchowy. Czas ten musiał być ciągły, bez większych przerw. Jeżeli alumn przebywał na obcym terytorium tylko w seminarium duchownym wystarczające była opinia

¹⁴ Zob. tamże, s. 66-67.

¹⁵ Zob. tamże, s. 75-84.

¹⁶ Zob. tamże, s. 84-89.

rektora (can. 993). Opinie te miały służyć zbadaniu czy kandydat do święceń nie zaciągnął jakiś kanonicznych przeszkód¹⁷.

„Zapotrzebowanie” na kapłanów

Ks. Karol Milik w chwili objęcia urzędu administratora apostolskiego Dolnego Śląska, 1 września 1945 r., dysponował 45 kapłanami władającymi językiem polskim. W części byli to autochtoni, a także pierwsi osadnicy przybyli ze wschodu wraz ze swoimi wiernymi. Wówczas jeden kapłan obsługiwał 20-30 wiosek, a czasami cały powiat. Mszę św., w związku z dużą liczbą zburzonych kościołów i zmianą struktury religijnej ludności z protestanckiej na katolicką, celebrowali w stodółach, barakach, domach prywatnych. Na wiosnę 1946 r. kapłanów władających językiem polskim było 250, a już w połowie 1946 r. pracowało na terenie Dolnego Śląska 310 kapłanów, którzy obsługiwali 525 placówek duszpasterskich. We wrześniu 1946 r. liczba kapłanów wynosiła 420. Natomiast we wrześniu 1947 r. liczba katolików na terenie administracji apostolskiej Dolnego Śląska wynosiła 1.622.000, wśród nich duszpasterzowało 541 kapłanów, obsługujących 536 placówek duszpasterskich (w tym 136 nieobsadzone). W 1952 r. teren Dolnego Śląska był podzielony na 7 archiprezbiteratów: wrocławski, głogowski, jeleniogórski, kłodzki, legnicki, wałbrzyski, żmigrodzki, 39 dekanatów, 459 parafii, 32 kuracji, 24 lokalii i 30 placówek duszpasterskich¹⁸.

Obecność kapłana miała w pierwszych latach powojennych znaczenie stabilizacyjne. Do kurii wrocławskiej apele o przydzielenie kapłanów kierowali nie tylko osadnicy – katolicy wierni, ale również władze państwowe i wojskowe. Wnioski były spowodowane niechęcią przybyłej ludności do osiedlania się w miejscowościach, gdzie nie było duchownego. W ten sposób wyrażała się religijność przybywających osadników, dla których oprócz zabezpieczenia podstawowych potrzeb materialnych jak dom, mieszkanie, źródło dochodu ważną potrzebą była możliwość realizacji swoich aspiracji duchowych. Listy kierowane do kurii w tej sprawie omówił ks. Wacław Szetelnicki w publikacji „Od-

¹⁷ Zob. tamże, s. 129-130.

¹⁸ Zob. AAWr, sygn. I A 28 a²⁶: Sytuacja i stan liczebny Kościoła katolickiego w Ordynariacie Wrocławskim; W. U r b a n, *Archidiecezja wrocławska w latach 1945-1965*, [w:] „Nasza Przeszłość” tom XXII, rok 1965, s. 23-24.

budowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1924-1972”¹⁹. Wierni w pismach wskazywali na obawy o popadnięcie w oziębłość oraz rozpustę młodzieży.

Władze wszystkich szczebli administracji państwowej kierując prośby do wrocławskiej kurii o duszpasterzy zdawały sobie sprawę ze społecznej roli Kościoła i duchowieństwa. Księża pomagali ekspatriantom oswoić się z nową rzeczywistością a Kościół, szczególnie ze swoją liturgią, był elementem wspólnym dla osiadłych na danym terenie przybyszów z różnych stron, posiadających różne historie, tradycje i kultury lokalne. Zdarzały się przypadki swoistego „porywania” księży jadących transportem ekspatriantów czy poszukiwania kapłana przez samych parafian w centralnej Polsce. Dlatego też już kilka dni po objęciu rządów przez ks. Miliaka ówczesny pełnomocnik rządu na Dolny Śląsk, urzędujący w Legnicy, Stanisław Piaskowski, prosił administratora apostolskiego o większą ilość dobrych księży. Władze deklarowały pomoc w zapewnieniu budynków na plebanie i zabezpieczeniu podstawowych środków do życia. O przysłanie księży prosili członkowie organizacji społecznych, partii politycznych, a nawet Milicji Obywatelskiej²⁰.

Po zakończeniu działań wojennych kapłani na Dolny Śląsk nie docierali w sposób zorganizowany. Z centralnej Polski przybywali głównie duchowni powiązani z podziemiem niepodległościowym, zmuszeni do ukrywania się przed nową władzą komunistyczną. Ekspatriantom ze wschodnich terenów Polski towarzyszyli również duchowni, często w ostatnim transporcie wysiedleńców z tamtejszych miejscowości. Osiedlali się w sposób niezorganizowany, często z własnej inicjatywy, czy też w miejscu nowego zamieszkania przybyłych z kapłanem parafian. Działanie władzy kościelnej ograniczało się do udzielenia jurysdykcji.

Z perspektywy pierwszych powojennych lat, największą grupę duchownych stanowili ekspatrianci, szczególnie z archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego (1952 r. – 187 duchownych) i diecezji przemyskiej (1952 r. – 38 duchownych)²¹.

¹⁹ W. Szetelnicki, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972*, Roma 1975, s. 54-80.

²⁰ Zob. tamże, s. 54-64, 74-80; K. Milik, *Archidiecezja wrocławska 1945-1951*, [w:] „Tygodnik Powszechny” rok 1970, nr 17, s. 2.

²¹ Por. *Schematyzm Duchowieństwa i Kościołów Archidiecezji Wrocławskiej*, opracował J. Kubica, Wrocław 1952.

Liczbę kapłanów na terenie Dolnego Śląska z uwzględnieniem pochodzenia w tym okresie przybliżają dane zebrane przez ks. W. Szetelnickiego²².

Tab. I. Liczba kapłanów w ordynariacie wrocławskim z podziałem na proveniencję

Lp.	Grupa kapłanów	Ilość kapłanów w latach	
		1952	1959
1.	osiedleńcy	60	70
2.	repatrianci (ekspatrianci)	270	236
3.	zakonnicy	220	352
4.	ekszakonnicy	46	60
5.	obrazdki grecko-katolickiego	16	13
6.	właśni	50	264
	razem	662	995

Źródło: W. Szetelnicki, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972*, Roma 1975, s. 72

Kapłani wyświęceni dla Kościoła lokalnego

Wielu księży przybyło na Dolny Śląsk z archidiecezji lwowskiej, jednak alumni seminarium duchownego we Lwowie zatrzymali się w Kalwarii Zebrzydowskiej. Niektórzy z nich, tam wyświęceni na kapłanów, podjęli później pracę duszpasterską we wrocławskim Kościele.

Podczas wystawy zorganizowanej we wrocławskim kościele św. Krzyża w 1965 r. z racji dwudziestolecia polskiej organizacji życia Kościelnego na Dolnym Śląsku zaprezentowano dane obrazujące liczbę wyświęconych kapłanów dla lokalnego kościoła. Nieco inne liczby podaje bp Wincenty Urban w tekście poświęconym 30-leciu seminarium duchownego we Wrocławiu. Jeszcze inne dane przedstawił ks. Aleksander Radecki, który oparł się na księgach zgromadzonych

²² W. S z e t e l n i c k i, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej...* dz. cyt., s. 72.

w archiwum Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu. Nie do końca uporządkowany zbiór archiwaliów z okresu powojennego zgromadzony w archiwum archidiecezjalnym we Wrocławiu uniemożliwia, na chwilę obecną, jednoznaczną wersyfikację poniżej zaprezentowanych danych. W dalszej części artykułu zostaną przedstawione dane uzyskane na podstawie analizy archiwaliów zgromadzonych we wrocławskim archiwum kościelnym.

Tab. II. Liczba wyświęconych kapłanów w ordynariacie wrocławskim według danych zgromadzonych przez wskazanych autorów

Rok	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Liczba wyświęconych wg danych z wystawy dwudziestolecia ²³	-	-	-	6	5	18	1	20	18	30	46	50
Liczba wyświęconych wg Urbana ²⁴	-	-	-	-	3	19	1	21	18	29	46	52
Liczba wyświęconych wg Radeckiego ²⁵	3	-	1	3	-	19	-	19	17	29	46	54

Według prezentowanych podczas wspomnianej wystawy statystyk najwięcej alumnów we wrocławskim seminarium duchownych w pierwszym powojennym dwudziestoleciu było w 1955 r. – 323²⁶.

W początkowych latach powojennych kandydaci do seminarium przybywali z całej Polski, natomiast od początku lat 60-tych dominowała liczba tych, których rodziny mieszkaly na Dolnym Śląsku. Droga alumnów do święceń kapłańskich, w związku z wojną, była skomplikowana. Szczególnie ci pierwsi, którzy przyjęli święcenie dla służby

²³ „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” rok 1966, nr 2-3, s. 67.

²⁴ W. Urban, *30-lecie wyższego seminarium duchownego we Wrocławiu (1947-1977)*, [w:] „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne”, rok 1983, nr 15, s. 270.

²⁵ A. Radecki, *Powołania kapłańskie w archidiecezji wrocławskiej po II wojnie światowej*, [w:] *50 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, red. I. Dec, K. Matwijowski, Wrocław 1997, s. 99.

²⁶ „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 1966, nr 2-3, s. 67.

w Kościele wrocławskim, rozpoczynali formację w różnych seminariach, kontynuowali ją w innych, a ostatecznie trafili do seminarium duchownego we Wrocławiu. Jak wspomniano, poprzez tonsurę męzczyzna ją przyjmujący wiązał się z konkretnym Kościołem lokalnym. Wobec przybycia na Dolny Śląsk kandydatów do święceń, którzy byli już wcześniej w innym seminarium duchownym diecezjalnym czy zakonnym konieczne było zwrócenie się do ich ordynariuszy o rozwiązanie więzi z diecezją czy zakonem (*litterae excardinationis*). Prawo kanoniczne wymagało również *litterae testimoniales*. Z tego też powodu przyjmując kandydatów do święceń skrupulatnie odnotowywano miejsca ich zamieszkania, a następnie zwracano się do ordynariuszy o wystawienie stosownego dokumentu. Są one przechowywane w większości akt osobowych duchownych. Powiadamiano również parafię chrztu o udzieleniu święceń. W przypadku alumnów urodzonych na terenie archidiecezji lwowskiej informację tą przesyłano do kurii arcybiskupiej mieszczącej się w Lubaczowie.

Przygotowanie do kapłaństwa podczas rządów ks. dr. Karola Milika

Pierwszych alumnów przygotowujących się do kapłaństwa ks. Milik umieścił w Śląskim seminarium duchownym w Krakowie. W Krakowie do święceń kapłańskich w pierwszych powojennych latach przygotowało się 12 alumnów²⁷. Ks. Józef Marcinowski, pierwszy rektor wrocławskiego seminarium podaje liczbę 15 adeptów do kapłaństwa przygotowujących się w seminarium śląskim w Krakowie do końca roku akademickiego 1949/1950. 1 września 1945 r. ks. Karol Milik zwrócił się do biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego o kilka miejsc w śląskim seminarium w Krakowie dla kleryków z Wrocławia. Bp Adamski zareagował szybko i hojnie, powiadamiając, pismem z 8 września 1945 r., administratora apostolskiego Dolnego Śląska o aprobachie dla próby oraz utrzymaniu kleryków w roku akademickim 1945/46 na koszt diecezji katowickiej. Pierwszy rok rozpoczęło wówczas 4 kleryków. W kolejnym roku akademickim ich liczba wzrosła do siedmiu. Studiowali oni wówczas na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W liście do ks. Józefa Barona CM rektora seminarium ślą-

²⁷ Zob. W. S z e t e l n i c k i, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej... dz. cyt.*, s. 81; W. U r b a n, *30-lecie wyższego seminarium duchownego... dz. cyt.*, s. 270.

skiego w sprawie przyjęcia alumna Władysława Pomietły rektor wrocławskiego seminarium duchownego ks. J. Marcinowski kreśli sytuację we Wrocławiu związaną z formacją przyszłych kapłanów. Píše:

„Wysyłam do Seminarium Śląskiego kleryka wrocławskiego Władysława Pomietło z wielką trwogą, że Najprzewielebniejszy Ksiądz Rektor ma dość powodów, by przyjęcia odmówić. Wiem, że Seminarium Śląskie nie rozporządza wolnymi miejscami. Wiem, bo byłem o tym uprzedzony aż parokrotnie. Proszę jednak nie brać mi za złe, że się niejako zapominam i od czasu do czasu nasyłam nowych kandydatów. Zmusza mnie do tego potrzeba, a nawet sytuacja bez wyjścia, bo w takiej właściwie my jesteśmy. U siebie będziemy mieli wszystkie kursy skompletowane dopiero za dwa lata. A potrzeby Administracji Apostolskiej są tak wielkie, że nie możemy w tym okresie przejściowym, gdy swoje Seminarium się kompletuje, nie przyjąć żadnego kandydata zaawansowanego w studiach teologicznych²⁸.

Dziesięciu kleryków odbyło całe studia, względnie uzupełniło wcześniej rozpoczęte, w seminarium śląskim w Krakowie. Pięciu kleryków, którzy w roku akademickim 1950/1951 rozpoczęło piąty, wówczas ostatni, rok studiów, zostało, na prośbę seminarium śląskiego odwołanych do Wrocławia. Jak wspomina ówczesny rektor ks. Marcinkowski: „Wtedy seminarium wrocławskiemu nie nasuwało to już trudności. Bo skoro mieliśmy cztery kursy, to mogliśmy przyspieszyć o jeden rok uruchomienie kursu piątego”²⁹.

Ks. Karol Milik mianował 3 lipca 1946 r. ks. dr Józefa Marcinowskiego rektorem wrocławskiego seminarium duchownego. Wcześniej, bo 11 maja 1946 r. kuria podjęła starania o zwrot budynku przy pl. Katedralnym 14, który przed wojną był konwiktem dla studentów teologii, a po zakończeniu działań wojennych ulokowano w nim szpital zakaźny. W swym piśmie do władz administrator apostolski Dolnego Śląska zaznaczył, że obiekt jest konieczny dla zorganizowania studiów teologicznych. Budynek, o który starał się ks. Milik był zniszczony w ok. 45%, co ułatwiło odzyskanie go przez Kościół, gdyż wła-

²⁸ AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Pomietło Władysław.

²⁹ J. Marcinowski, *Początki Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, [w:] *Dei Virtus. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*, red. J. Krucina, Wrocław 1974, s. 248.

dze uznały remont za zbyt kosztowny. Jesienią 1946 r. kuria odzyskawszy gmach przystąpiła do remontu³⁰.

Na dzień 1 października 1947 r. do seminarium zgłosiło się 23 kandydatów, a podczas trwania rekolekcji przygotowawczych został przyjęty jeszcze jeden kandydat. Rekolekcje wygłosił nowo mianowany ojciec duchowny seminarium ks. mgr Franciszek Sasiadek SJ. Większość pierwszych alumnów pochodziła z kresów wschodnich i diecezji tarnowskiej, ale byli również przybysze z Ajaccio na Korsyce, Niemiec, Paryża i Jugosławii. Profesorowie posiadali wysokie kwalifikacje naukowe. Trzech spośród siedmiu profesorów posiadało habilitacje: ks. Józef Jelito (Pismo św. i język hebrajski), ks. Hieronim Feicht (śpiew liturgiczny) oraz ks. Józef Umiński (historia Kościoła) pozostali odznaczali się dorobkiem naukowym i stażem dydaktycznym³¹. Administrator apostolski mianował wykładowców w seminarium duchownym. O. dr Alberta Wojtczaka OMConv. ustanowił profesorem nadzwyczajnym filozofii, ks. dr Józefowi Wojtukiewiczowi powierzył wykłady z filozofii a ks. dr Wincentemu Urbanowi z historii Kościoła, mgr Adamowi Trybusowi, wyładał język łaciński i grecki³².

Jak już wspomniano, 8 października 1947 r. zainaugurowano działalność seminarium duchownego we Wrocławiu. Mszy św. sprawowanej w kaplicy mariackiej zrujnowanej wówczas katedry przewodniczył ks. Karol Milik. Uczestniczyli księża profesorowie, liczne duchowieństwo diecezjalne i zakonne oraz wierni. Homilię wygłosił wówczas administrator apostolski Śląska Opolskiego – ks. dr Bolesław Kominek³³. Kaznodzieja wyraził radość z faktu, że w starym grodzie Piastów – Wrocławiu, powstało pierwsze w dziejach tej ziemi polskie seminarium duchowne. Zdaniem ks. Kominka był to krok śmiały, choć ryzykowny. Kaznodzieja mówił wówczas:

„[Wrocław] robi krok śmiały i odważny, powiedziałbym nawet ryzykowny – ale krok zdaje się konieczny. Ryzykują inni i udaje się, czemuż po bożemu nie ma ryzykować i Kościół, otwierając na ruinach

³⁰ Zob. J. Marciniowski, *Początki Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, dz. cyt., s. 243-248.

³¹ Zob. J. Marciniowski, *Początki Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, dz. cyt., s. 249.

³² *Personalia*, „Wiadomości Kościelne” 1947, nr 10-12, s. 211.

³³ Zob. J. Marciniowski, *Początki Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, dz. cyt., s. 249-251.

i wśród ruin Seminarium. Ryzykował Pan Jezus, kiedy wziął na początek 12 siewców do swego seminarium pod gołym niebem – i udało się! – Ryzykował później św. Paweł w Koryncie, w Tesalonikach i w całym wówczas znanym świecie siał i przygotowywał innych do siejby. I udało się! Zaczynał zwykle z próżnymi rękoma i bez budynków i gmachów – ale za to miał serce pełne zapału i miłości Boga, za to miał ryzykanctwo Chrystusowe i apostołskie, za to miał intencję bezwzględnie uczciwą i szczerą – intencję, która mu nie kazała szukać samego siebie, ale Chrystusa, Chrystusa we wszystkim. On sam skończył w więzieniu, pod mieczem, ale jego siejba boża rosła!

Tego to ducha Chrystusowego i Pawłowego życzę Wam, mężowie wrocławscy, którzy z ordynariuszem na czele, będziecie, którzyście zaryzykowali ten krok dzisiejszy! Jeśli taki duch będzie i zaistnieje w naszym seminarium – nie mamy najmniejszej obawy o jego przyszłość! – Wszystko zależy od ducha! Tak jest! Poznajemy to coraz lepiej w okresie tzw. materializmu – jak bardzo pierwiastek duchowy kieruje wszystkim!”³⁴

Ks. Milik podczas inauguracji wyraźnie zaznaczył, że skoro nie ma jeszcze Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie, alumni wykładów będą chwilowo słuchać w salach seminarium. Ks. prof. Aleksy Klawek dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego z racji inauguracji działalności seminarium życzył, aby udało się w jak najbliższym czasie Seminarium dołączyć jako Wydział Teologiczny do Uniwersytetu Wrocławskiego. Seminarium duchowne we Wrocławiu rozpoczęło zatem działalność w powojennej polskiej rzeczywistości z własnym studium teologii dla kandydatów do kapłaństwa³⁵. Musiał jednak upłynąć pewien czas, zanim rozpoczynający wówczas przygotowanie do kapłaństwa alumni przyjęli święcenia.

W wykładach klerycy uczestniczyli w sukcesywnie odbudowywanym budynku seminarium. Alumni angażowali się również w prace przy odgruzowaniu i odbudowaniu miasta, a szczególnie Ostrowa Tumskiego. W prezencie imieninowym dla rektora seminarium ks. Marcinowskiego

³⁴ Kazanie J.E. Administratora Apostolskiego z Opola ks. dra Bolesława Kominka na poświęcenie seminarium duchownego we Wrocławiu, [w:] *Metropolitalne Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławiu*, red. M. Biskup, A. Radeccki, Wrocław 2002, s. 22-23.

³⁵ Por. G. Sokołowski, *Zabiegi o kształcenie teologiczne we Wrocławiu*, [w:] *Rola Kościoła katolickiego w organizowaniu życia polskiego na Dolnym Śląsku w latach 1945-1951*, red. G. Sokołowski, Wrocław 2020, s. 55.

klerycy wywieźli 400 furmanek gruzu z podwórka seminaryjnego. Alumni obsługiwali również dwa gospodarstwa rolne w Trestnie i Wojszycach, które zapewniały im wyżywienie. Dla lepszego zapoznania się ze specyfiką Dolnego Śląska i jego mieszkańcami klerycy jeden miesiąc wakacyjny spędzili we Wrocławiu z możliwością wyjazdu na parafie³⁶.

Pierwszemu rocznikowi kleryków wrocławskiego seminarium duchownego ks. Karol Milik udzielił tonsury 26 czerwca 1949 r. w kościele prokatedralnym św. Stanisława i św. Doroty. Tonsurę przyjęło wówczas 18 alumnów³⁷. Dziewięciu z tychże alumnów otrzymali ostiariat i lektorat przez posługę administratora apostolskiego Dolnego Śląska 25 czerwca 1950 r. w kaplicy seminaryjnej. Wówczas 29 alumnów otrzymało tonsurę³⁸. Kolejnym etapem przed przyjęciem święceń kapłańskich był egzorcystat i akolitat, których to święceń udzielił ks. Milik w kaplicy seminaryjnej 14 października 1950 r. 15 alumnom wrocławskiego seminarium³⁹. Wówczas ostaiariat i lektorat otrzymało 28 kleryków, a tonsurę dwóch⁴⁰.

³⁶ Zob. J. S w a s t e k, *Pasterz i przyjaciel*, [w:] *Unxit et Misit. Księga Jubileuszowa ku czci Księdza Biskupa Józefa Pazdura*, red. I. D e c, Wrocław 2000, s. 26.

³⁷ W piśmie do Kurii Administracji Apostolskiej we Wrocławiu z dnia 4 lipca 1949 r. (L.dz. 307/49) rektor seminarium duchownego ks. Józef Marciniowski prosi o wpisane do księgi nazwisk osób, które otrzymały tonsurę oraz wystawienie tymże alumnom świadectw udzielenia tonsury przewidzianych can. 1010 § 2 CIC. W piśmie użyta jest nazwa kościoła z pominięciem trzeciego patrona św. Wacława. Tonsurę przyjęli wówczas: Bońkowski Ludwik, Czapliński Jan, Fiedor Jan, Jasiewicz Bronisław, Jaworski Bolesław, Kijek Jan, Kojder Roman, Kopeć Marcin, Krakowski Adam, Kurzak Zygmunt, Marusak Czesław, Murawski Feliks, Pazdur Józef, Rymarczuk Bronisław, Walas Marian, Zagniński Piotr, Zajkowski Tadeusz, Zieliński Stefan. Por. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 1.

³⁸ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 4: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Administracji Apostolskiej z dnia 26 czerwca 1950 r. (L.dz. 188/50) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Święcenia ostiariatu i lektoratu otrzymali: Czapliński Jan, Fiedor Jan, Kojder Roman, Kurzak Zygmunt, Marusak Czesław, Pazdur Józef, Walas Marian, Zajkowski Tadeusz, Zieliński Stefan. Tonsurę otrzymali: Florek Roman, Jaremczuk Stanisław, Majocha Stanisław, Szostak Szczepan, Wojarski Walery, Brandt Aleksander, Cader Andrzej, Cepuch Tadeusz, Franczukowski Bronisław, Goldewicz Bronisław, Jakubowski Tadeusz, Jankowski Zbigniew, Jurkowski Józef, Kaczor Sewerian, Kłak Tadeusz, Kostikow Jerzy, Kurdybelski Jan, Łagodziński Czesław, Nowak Zbysław, Panasiuk Paweł, Pankowski Jerzy, Rączka Władysław, Rybak Tadeusz, Smyk Jakub, Socha Marian, Szeliga Zbigniew, Wąsowicz Stanisław, Wronowski Józef, Wróbel Kazimierz.

³⁹ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 5-6: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Administracji Apostolskiej z dnia 18 października 1950 r. (L.dz. 372/50) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń.

Święcenia kapłańskie podczas rządów administratora apostolskiego

Przed Wielkanocą w 1946 r. bp Josef Ferche, biskup pomocniczy wrocławski (1940-1946), udzielił we Wrocławiu święceń kapłańskich czterem klerykom przygotowującym się do przyjęcia tegoż sakramentu w czasach niemieckich, którzy kontynuowali studia, po zakończeniu działań wojennych, w klasztorze SS. Urszulanek we Wrocławiu. Spośród studiujących wówczas 20 alumnów pozostali otrzymali tonsurę oraz święcenia niższe. Z powodu akcji wysiedlenia formację kleryków zakończono w czerwcu 1946 r.⁴¹. Według doniesień informatora o pseudonimie „Tajfun” z 1956 r. bp. Ferche udzielał w Kolonii święceń kapłańskich przekazując jednocześnie nominację na Wrocław. „I to on ma tak długo robić dopóki we Wrocławiu nie będzie biskupa”⁴². Mimo ważności udzielanych święceń, był to jednak gest o charakterze symbolicznym nie wpływający na funkcjonowanie Kościoła na Dolnym Śląsku.

Już w 1946 r. rozpoczęła się walka komunistycznych władz z Kościołem wyrażająca się min. dążeniem do podporządkowywanie sobie duchowieństwa. Katolickie społeczeństwo poddawano stopniowej laicyzacji i sowietyzacji. Dążono do osłabienia struktur kościelnych i więzi Kościoła w Polsce ze Stolicą Apostolską. W 1950 r. odebrano Kościołowi, pod fałszywymi zarzutami nadużyć finansowych, organizację „Caritas”.

Święcenia egzorcystów i akolitów otrzymali: Czapliński Jan, Fiedor Jan, Jaremczuk Stanisław, Kojder Roman, Kurzak Zygmunt, Majocha Stanisław, Marusak Czesław, Mazur Józef, Pazdur Józef, Sidorowicz Jan, Szostak Szczepan, Walas Marian, Wojarski Walerian, Zajkowski Tadeusz, Zieliński Stefan.

⁴⁰ Zob. tamże. Święcenia ostiariatu i lektoratu otrzymali: Brandt Aleksander, Cader Andrzej, Dżugaj Michał, Goldewicz Bronisław, Jakubowski Tadeusz, Jankowski Zbigniew, Jaremczuk Stanisław, Jurkowski Józef, Kaczor Sewerian, Kłak Tadeusz, Kostikow Jerzy, Kurdybelski Jan, Łagodziński Czesław, Majocha Stanisław, Nowak Zbislaw, Panasiuk Paweł, Pankowski Jerzy, Rączka Władysław, Rybak Tadeusz, Smyk Jakub, Socha Marian, Szeliga Zbigniew, Szostak Szczepan, Wąsowicz Stanisław, Wojarski Walery, Wronowski Józef, Wróbel Kazimierz, Wypych Stanisław. Tonsury otrzymali: Dżugaj Michał, Wypych Stanisław.

⁴¹ Por. J. P a t e r, *Ksiądz infułat dr Karol Milik jako rządcą archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1951*, Wrocław 2012, s. 91, 157; W. U r b a n, *30-lecie wyższego seminarium duchownego we Wrocławiu (1947-1977)*, [w:] „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne”, rok 1983, nr 15, s. 210.

⁴² AIPN Wr, sygn. 032/17: Teczka zagadnieniowa dot. Kurii Arcybiskupiej oraz Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1955-1956; k. 197-200: Sprawozdanie z pracy Referatu I-go Wydziału VI za I-szy kwartał [19]56.

Alumni wrocławskiego seminarium boleśnie przeżywali owe nagonki władz partyjno-rządowych na Kościół. W pamięci mieli represje nie tak dawno doświadczanej wojennej okupacji. W związku z tą niepewnością i obawą likwidacji seminarium, o. Walenty Prokulski SJ – biblista, wyprosił u Prymasa Polski przyspieszenie święceń subdiakonu i diakonu dla pierwszego rocznika alumnów wrocławskich. Dlatego już w maju 1950 r. abp Walenty Dymek, metropolita poznański udzielił wrocławskim alumnom święceń subdiakonu w kościele św. Stanisława i Doroty, a 3 czerwca 1950 r. święceń diakonu udzielił im, w kościele św. Bonifacego, bp Franciszek Sonik – biskup pomocniczy z Kielc. Ostatecznie do likwidacji seminarium wrocławskiego nie doszło⁴³.

Z kleryków wrocławskich odbywających formację w seminarium śląskim w Krakowie święcenia kapłańskie w Katowicach w 1948 r. przyjął Ludwik Antoń. Także w kolejnych latach bp Stanisław Adamski udzielał święceń subdiakonu, diakonu i prezbiteratu w Katowicach alumnom wrocławskim z seminarium śląskiego. W 50-lecie święceń kapłańskich papieża Piusa XII 2 kwietnia 1949 r. (choć wcześniej były planowane na 26 czerwca) święcenia kapłańskie otrzymali Marian Staneta⁴⁴, Mariusz Wojtecki⁴⁵, Edward Zadęcki⁴⁶. Ukończyli oni studia na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskując magisterium z teologii⁴⁷.

Przez posługę bp. Stanisława Adamskiego 25 czerwca 1950 r. święcenia kapłańskie przyjęli alumni z Wrocławia: Wilhelm Gaj(-Piotrowski), Wiesław Gawlik⁴⁸, Antoni Piechota, Euzebiusz Zegzuła. Administrator apostolski Dolnego Śląska każdorazowo udzielał podległym mu

⁴³ Por. J. Swastek, *Pasterz i przyjaciel... dz. cyt.*, s. 28-29, *Miłujących Boga wszystko wspiera ku dobremu. Rozmowa z J. E. Księdzem Biskupem Józefem Pazdurem [rozmawia ks. Aleksander Radecki]*, [w:] *Metropolitalne Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławiu*, red. M. Biskup, A. Radecki, Wrocław 2002, s. 32-33; J. Pater, *Pierwsi powojenni żniwiarze we wrocławskim Kościele*, [w:] „Nowe Życie”, rok 2001, nr 12(327), s. 4-6.

⁴⁴ Wcześniej był w zakonie jezuitów, z którego zrezygnował ze względu na konieczność opieki nad matką owdowiałą podczas wojny.

⁴⁵ Od 4 października 1945 r. do 11 maja 1947 r. był alumnem seminarium w Gandawie (Belgia), skąd powrócił do Polski i zamieszkał z rodziną we Wrocławiu.

⁴⁶ Seminarium duchowne rozpoczął w Kielcach, które przerwał z powodu słabych wyników w nauce. Do seminarium wrocławskiego rekomendował go ówczesny kanclerz kurii wrocławskiej ks. Alfons Przybyła, który znał Edwarda Zadęckiego od czasu okupacji.

⁴⁷ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Staneta Marian, ks. Wojtecki Mariusz, ks. Zadęcki Edward.

⁴⁸ Wcześniej był w seminarium krakowskim, które przerwał z powodu choroby.

klerykom dyspensy na przyjęcie subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu bez zachowania przewidzianych prawem kanonicznym (can 978 § 2 CIC) przerw (*interstitia*) oraz kierował na ręce biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego *litterae dimissoriae* umożliwiające obcemu hierarsze udzielenia święceń zarówno niższych jak i wyższych⁴⁹. W przypadku wymienionych alumnów dymisorie administrator apostołski Dolnego Śląska wystawił 23 listopada 1949 r. Natomiast 5 maja 1950 r. ks. Milik skierował do bp Adamskiego *litterae dimissoriae* (nr. 2073/50) dla udzielanie święceń subdiakonatu i diakonatu Władysławowi Pomietle⁵⁰.

Wrocławscy klerycy przyjmowali również święcenia kapłańskie przez posługę abp Walentego Dymka, metropolity poznańskiego. Stanisław Zimny, przyjęty został do wrocławskiego seminarium 1 lipca 1947 r. Z racji odbytych w latach 1941-1946 studiów w Instytucie Ojców Paulinów na Jasnej Górze miał już przygotowanie teologiczne wymagane do kapłaństwa, jedynie po przyjęciu do seminarium generał paulinów o. Piotr Markiewicz OSPPE wydał dekret zwalniający go od ślubów zakonnych. Alumn 20 grudnia 1947 r. otrzymał w Poznaniu – jako kleryk archidiecezji wrocławskiej święcenia subdiakonatu, a następnego dnia diakonatu. Również w Poznaniu z rąk abp. Walentego Dymka, 21 lutego 1948 r., przyjął święcenia kapłańskie⁵¹. W kaplicy domowej metropolity poznańskiego 11 września 1949 r. święcenia przyjęli: Władysław Chmielewski⁵², Jerzy Gurb ski⁵³ i Piotr Zagniński. Administrator apostołski Dolnego Śląska udzielił dyspensy na przyjęcie subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu bez zachowania przerw przewidzianych w kanonie 978 § 2 CIC. Wymienieni przyjęli wcześniej diakonat

⁴⁹ Por. *Księża absolwenci WSSD 1923-2004*, opracowała s. Kanizja Zaborowska CSSE, [w:] *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004*, red. J. Ku p n y, Katowice 2004, s. 538-539; AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Gawlik Wiesław, ks. Piechota Antoni, ks. Wojtecki Mariusz, ks. Pomietło Władysław.

⁵⁰ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Pomietło Władysław.

⁵¹ Zob. http://www.glogow.pl/ezg/index.php/Zimny_Stanis%C5%82aw (dostęp 2.04.2024); P. S o c h a, *Świętej pamięci Ksiądz mgr Stanisław Zimny*, [w:] „Ecclesiastica” 39 (1994), nr 9-12, s. 356-359.

⁵² Ukończył dwuletni kurs filozofii w seminarium Księży Misjonarzy w Zduńskiej Woli, studiował następnie w Dubinie i Świdrze.

⁵³ Był alumnem seminarium metropolitalnego w Warszawie, gdzie otrzymał tonsurę i święcenia niższe, w roku 1947/48 odbył formację w seminarium diecezji katowickiej w Krakowie jako alumn wrocławski, a następnie przez rok uczył we Wrocławiu religii.

w kaplicy metropolity poznańskiego 24 sierpnia 1949 r., a 21 sierpnia Gurb ski i Zagniński również subdiakoniat. Ks. Milik wystawił 18 sierpnia 1949 r. *litterae dimissoriae* adresowane do abp. Dymka umożliwiające mu, zgodnie z prawem kościelnym udzielenie święceń. Mężczyźni ci wyświęceni zostali na kapłanów dla Kościoła na Dolnym Śląsku jako alumni seminarium duchownego we Wrocławiu. Można przypuszczać, że władze dolnośląskiego Kościoła poszukiwały rozwiązania z udzieleniem święceń zgłaszającym się kandydatom do kapłaństwa, gdyż, jak zaznaczono w piśmie ks. Marcinowskiego, rektora wrocławskiego seminarium do administratora apostolskiego Dolnego Śląska z 6 grudnia 1947 r. w sprawie tonsury i święceń mniejszych Władysława Chmielewskiego, biskup sandomierski, z terenu diecezji której pochodził alumn, nie zamierzał wydawać dymisorii ponieważ pociągałoby to inkardynację alumna do diecezji sandomierskiej⁵⁴. Ks. Milik 18 grudnia 1950 r. przekazał *litterae dimissoriae* (Nr. 6011/50) abp. Dymkowi umożliwiające udzielenie diakonatu Władysławowi Pomietle oraz subdiakonatu Franciszkowi Chmielakowi. Pomietło w roku 1949/50 studiował w Krakowie, natomiast od początku roku 1950/51 przebywał we wrocławskim seminarium duchownym⁵⁵. Franciszek Chmielak otrzymał subdiakoniat a Władysław Pomietło – diakonat 31 grudnia 1950 r. przez posługę bp. Franciszka Jedwabskiego w Poznaniu⁵⁶.

Według dokumentu⁵⁷ zachowanego w archiwum archidiecezjalnym we Wrocławiu (niepodpisanego), z dnia 21 stycznia 1951 r. planowano święcenia na właśnie rozpoczęty rok, jednak wydarzenia z 26 stycznia uniemożliwiły jego pełną realizację. Zaplanowano, iż 10 lutego Franciszek Chmielak przyjmie w Poznaniu, wraz z tamtejszymi klerykami święcenia diakonatu. W sobotę przed Niedzielą Pasyjną – 10 marca we Wrocławiu Chmielak i Pomietło mieli przyjąć święcenia prezbite-

⁵⁴ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Chmielewski Władysław, ks. Gurb ski Jerzy, ks. Zagniński Piotr; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 2: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Administracji Apostolskiej z dnia 16 września 1949 r. (L.dz. 469/49) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń.

⁵⁵ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Pomietło Władysław.

⁵⁶ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 7: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Administracji Apostolskiej z dnia 12 stycznia 1951 r. (L.dz. 10/51) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń.

⁵⁷ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 8: Projekt terminów wyższych święceń (zgodnie z can. 1006 § 2-3).

ratu, a wszyscy inni z kursu piątego – subdiakonat. Następnego dnia zaplanowano diakonat dla kleryków z kursu V wraz z alumnami opolskimi. Według przygotowanego projektu w sobotę 19 maja we Wrocławiu miały być udzielone święcenia prezbiteratu i około 10 alumnów kursu czwartego przyjąłoby subdiakonat, a następnego dnia – diakonat. Ewentualnie innym terminie przewidzianym dla udzielenia tychże święceń miały być dni 29 czerwca i 1 lipca. W piśmie umieszczono zapis związany z formalnościami prawnymi: „O ile klerycy obecnego kursu IV pójdą na wiosnę do subdiakonatu i diakonatu, co jest bardzo wskazane, to wypadnie prosić J[ego] E[kscelencję] Ks[iędza] Prymasa o dyspensę w myśl kan. 976 § 2, ponieważ zaledwie kończą kurs III teologii, a nie rozpoczną IV. O ile wiem, to J[ego] E[kscelencja] Ks[iądz] Prymas może udzielić tej dyspensy”⁵⁸. Proponowanym terminem dla udzielenia alumnom kursu drugiego tonsury oraz alumnom kursu trzeciego i czwartego święceń mniejszych był dzień 22 czerwca – po egzaminach końcowych, by „móc słabszych zatrzymać” – jak zaznaczono w piśmie⁵⁹.

Jeszcze 22 stycznia 1951 r. ks. Józef Marcinowski, rektor wrocławskiego seminarium duchownego zwrócił się pisemnie do ordynariusza archidiecezji wrocławskiej o dopuszczenie alumnów do święceń diakonatu⁶⁰ i subdiakonatu⁶¹.

Rozwiązania prawne po usunięciu administratora apostolskiego Dolnego Śląska

Ks. Karol Milik jako rządcą lokalnego Kościoła udzielał kandydatom do święceń potrzebnych dyspens oraz wystawiał *litterae dimissoriae*, z racji nieposiadania sakry biskupiej nie mógł jednak udzielać święceń. Po usunięciu administratora apostolskiego Dolnego Śląska przez komunistyczne władze i bezprawnym dokonaniu, przez kanonika wrocławskiej kapituły katedralnej ks. Franciszka Niedźbale, wyboru ks. Kazimierza Lagosza na wikariusza kapitulnego prymas Polski musiał zająć jasne stanowisko, z jednej strony dążąc do uniknięcia postawy kon-

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Por. tamże.

⁶⁰ Chmielak Franciszek.

⁶¹ Dereń Marian, Hanek Franciszek, Mazur Józef, Ślęczkowski Tadeusz, Zwierzyński Zdzisław. Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 9: Pismo Rektora Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu z dnia 22 stycznia 1951 r. (l.dz. 29/51).

frontacyjnej względem władz partyjno-państwowych, z drugiej zaś troszcząc się o jedność Kościoła i eliminując ewentualne poczucie niepewności wśród wiernych. Abp Stefan Wyszyński zdecydował się nadać ks. Lagoszowi, jak i pozostałym kapłanom narzuconym *de facto* przez władze państwowe, stosowną jurysdykcję. Uczynił to w dekreście datowanego na dzień 8 lutego 1951 r. mianując ks. Lagosza swoim wikariuszem generalnym. Nie było to zatem potwierdzenie wyboru na wikariusza kapitulnego. Również 8 lutego Episkopat Polski wydał komunikat do wiernych, w którym przekazano informację o udzieleniu przez Prymasa stosownych jurysdykcji⁶².

W związku z zaistniałą sytuacją, to właśnie prymas Polski akceptował dopuszczenie alumnów do święceń oraz wystawiał odpowiednie dokumenty (*litterae dimissoriae*) umożliwiające obcym biskupom udzielanie święceń. Analizując dokumenty można jednak wnioskować, że bezpośrednio po bezprawnym wyborze ks. Kazimierza Lagosza na wikariusza kapitulnego nie było to tak oczywiste dla ks. Lagosza. Bowiem 18 grudnia 1950 r. administrator apostolski Dolnego Śląska ks. Milik wystawił *litterae dimissoriae* dla abp Dymka na udzielenie święceń subdiakonu Franciszkowi Chmielakowi, co było zgodne z prawem, gdyż Milik był bezsprzecznie ordynariuszem kandydata do święceń. Dotyczące tegoż alumna dymisorie dla abp. Dymka do diakonatu i prezbiteratu wystawił 9 lutego 1951 r. ks. Kazimierz Lagosz. Z notatki na piśmie poczynionej przez ks. Marcinowskiego, rektora wrocławskiego seminarium: „11 II 1951 diakonat” można się domyślać, że w ten dzień udzielono diakonatu, gdyż pismo abp Wyszyńskiego z 7 marca 1951 r. (Nr. 1601/51/R.) obejmuje już tylko prezbiterat. Było to również planowane w wyżej omówionym projekcie święceń z 21 stycznia. Natomiast 7 marca 1951 r. abp Wyszyński wystawił, zgodnie z can. 978 § 2 CIC, alumnom Marianowi Dereniowi, Franciszkowi Hanek, Józefowi Mazurowi dyspensę od czasu przewidzianego prawem przy święceniach subdiakonu, diakonu i prezbiteratu; Zdzisławowi Zwierzyńskiemu od subdiakonu i diakonu oraz Franciszkowi Chmielak i Władysławowi Pomietło dotyczącą prezbiteratu.

⁶² Zob. W. S z e t e l n i c k i, *Kapituła Metropolitalna we Wrocławiu w latach 1952-1993*, Wrocław 1994, s. 25-26; G. S o k o ł o w s k i, P. G o ł u b c ó w, *Prymas Polski Stefan Wyszyński wobec administracji kościelnej we Wrocławiu*, [w:] *Wróciła sława twoja, Vratislavia, Wrocławiu! Więzy kardynała Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski z Dolnym Śląskiem*, red. G. S o k o ł o w s k i, S. W r ó b l e w s k i, Wrocław-Lublin 2023, s. 52-64.

Równocześnie pozwolił abp. Walentemu Dymkowi lub wskazanemu przez niego innemu szafarzowi, udzielenia tychże święceń⁶³. Od tego czasu wszystkie *litterae dimissoriae* oraz dyspensy od czasu pomiedzy poszczególnymi święceniami dokonywał właśnie abp Wyszyński. Dla przykładu: pismem z 26 maja 1951 r. umożliwił bp. Franciszkowi Jedwabskiemu udzielenie 18 alumnom wrocławskiego seminarium akolitatu i egzorcystatu⁶⁴ oraz Marcinowi Kopeć wszystkich święceń mniejszych⁶⁵. W tym samym dniu wystawił również *litterae dimissoriae* umożliwiające metropolicie poznańskiemu udzielenie tonsury oraz święceń mniejszych ostariatu, lektoratu, egzorcystatu oraz akolitatu szesnastu alumnom wrocławskiego seminarium duchownego⁶⁶. Prymas Wyszyński również dopuszczał (*admittitur*), po zapoznaniu się z opinię przełożonych, alumnów wrocławskiego seminarium duchownego do poszczególnych święceń. Podczas rządów ks. Karola Milika czynności tej dokonywał administrator apostolski Dolnego Śląska⁶⁷. Jako przykład można przywołać decyzję prymasa Polski z 7 marca 1951 r., kiedy to został dopuszczony do subdiakonatu i diakonatu alumn Zdzisław Zwierzyński. Rada Pedagogiczna wypowiedziała się pozytywnie w tym względzie 17 stycznia 1951 r. choć w głosowaniu nie wszyscy przełożeni poparli tę decyzję ze względu na słabą znajomość kandydata, który do wrocławskiego seminarium przybył na początku roku akademickiego 1950/51⁶⁸.

⁶³ N. 1601/51/P., por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Chmielak Franciszek, ks. Pomietło Władysław; Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 10: dekret prymasa Polski z 7 marca 1951 r.

⁶⁴ Wymienieni alumni wrocławskiego seminarium to: Brandt Aleksander, Cader Andrzej, Goldewicz Bronisław, Jankowski Zbigniew, Jurkowski Józef, Kaczor Seweryn, Kłak Tadeusz, Kostikow Jerzy, Kurdybelski Jan, Łagodziński Czesław, Nowak Zbigniew, Panasiuk Paweł, Pankowski Jerzy, Rączka Władysław, Rybak Tadeusz, Smyk Jakub, Szeliga Zbigniew, Wąsowicz Stanisław.

⁶⁵ N. 2324/51/R. (ad 203/51 seu 2201/51). Odpis [w:] AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Łagodziński Czesław.

⁶⁶ N. 2323/51/R (ad 204/51 seu 2201/51). Odpis [w:] AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Bień Piotr; wymienieni alumni wrocławskiego seminarium duchownego to: Adamski Mieczysław, Bętkowski Zdzisław, Bień Piotr, Hawryluk Józef, Dudek Tadeusz, Jaworski Tadeusz, Jordanek Tadeusz, Marks Kazimierz, Mazoń Józef, Nalepka Marian, Pelc Józef, Tympalski Jan, Ujda Rudolf, Wiśnicki Józef, Wołochowicz Zygmunt, Ziomek Jan.

⁶⁷ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Jaremczuk Stanisław, ks. Kojder Roman, ks. Bień Piotr.

⁶⁸ N. 1601/51/P., por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zwierzyński Zdzisław.

Od czasu udzielenia przez prymasa Polski 31 maja 1952 r. ks. Lagoszowi uprawnień biskupa rezydencjalnego, z wyłączeniem tych, które przewidziane są dla kapłana posiadającego sakrę biskupią⁶⁹, to właśnie on dopuszczał alumnów wrocławskiego seminarium do święceń⁷⁰. Wskazuje na to ks. Kazimierz Lagosz w piśmie z 8 sierpnia 1952 r. kierowanym do bp Franciszka Jedwabskiego, w którym prosi o udzielenie 17 sierpnia święceń kapłańskich diakonowi Zdzisławowi Zwierzyskiemu: „JE. Ks. Arcybiskup Walenty Dymek, który miał udzielić tego święcenia na mocy dymisoriów JE. Ks. Prymasa Polski z dn[ia] 24/5. br., wybrał się na urlop, lecz zgodził się chętnie w liście do mnie skierowanym z dn[ia] 5 bm. ażeby zwrócić się do Waszej Ekscelencji co też wielką przyjemnością czynię. Ponieważ tymczasem dekretem Prymasa Polski z dn[ia] 31/5. br. otrzymałem *iura et officia episcopi residentialis*, wobec tego wystawiam i przesyłam litterae dimissoriae wprost na ręce Waszej Ekscelencji”⁷¹.

Kolejnym krokiem w legalizacji działań ks. Lagosza było jednogłośnie wybranie go przez kapitułę katedralną wikariuszem kapitułnym. Dokonało się to, z polecenia prymasa Polski, *sub secreto pontificio* po odnowieniu teże kapituły. Dla abp Wyszyńskiego było to wówczas wyeliminowanie rozbieżności pomiędzy stanowiskiem Episkopatu a rządu, ale również uprawomocnieniem i większym usamodzielnieniem jako rządcy ks. Lagosza⁷².

⁶⁹ Zob. „Wiadomości Kościelne. Organ Archidiecezji Wrocławskiej”, R. 7, 1952, nr 3-8, s. 3: *iura et officia Episcopi residentialis - exceptis iis, quae characterem episcopalem exigunt*.

⁷⁰ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 20: Pismo rektora seminarium duchownego do ordynariusza archidiecezji wrocławskiej w sprawie inkardynacji do archidiecezji wrocławskiej alumna Jana Mientkiego (L.dz. 394/53); AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 21: Pismo rektora seminarium duchownego do ordynariusza archidiecezji wrocławskiej w sprawie dopuszczenia alumnów do święceń niższych oraz udzielenie dyspensy w myśl can. 987 § 3 na przyjęcie święceń w jednym dniu.

⁷¹ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 18: list ks. K. Lagosza z dnia 8 sierpnia 1952 r. (l. dz. 4383/52.) do bp. F. Jedwabskiego; por. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 19: *Litterae dimissoriae* Prymasa Polski z 24 maja 1952 r. (N. 2830/52/P. ad 2901/52).

⁷² Zob. S. W y s z y ń s k i, *Pro memoria*, tom I: 1948-1952, Warszawa 2017, s. 236; W. S z e t e l n i c k i, *Kapituła Metropolitalna we Wrocławiu... dz. cyt.*, s. 31-32: AAWr, sygn. A 00 030: Kapituła Metropolitalna Wroclawska. Ogólnie 1945-1993,

Po aresztowaniu kard. Stefana Wyszyńskiego, w sprawach wymagających decyzji Stolicy Apostolskiej, ks. Lagosz zwracał się do bp Michała Klepacza, pełniącego wówczas obowiązki Przewodniczącego Episkopatu Polski, który, korzystając z specjalnych uprawnień nadanych przez Stolicę Apostolską rozstrzygał sprawę. Dotyczyło to m.in. dyspensy od wieku zgodnie z kanonem 975 CIC⁷³.

Mimo udzielonych ks. Lagoszowi przez prymasa Polski uprawnień biskupa rezydencjalnego niektórzy hierarchowie posiadali w tym względzie wątpliwości prawne. Świadectwem takiej postawy jest pismo z dnia 1 czerwca 1955 r. ordynariusza wrocławskiego do bp. Michała Klepacza przewodniczącego Episkopatu Polski w sprawie zgodny na udzielenie święceń subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu przez bp. Zygmunta Choromańskiego sekretarza Episkopatu Polski: „Wobec tego jednak, że J. E. Ks. Biskup Choromański nie wierzy w moje uprawnienia, chociaż z nich nie rezygnuję, zwracam się do Waszej Ekscelencji z uprzejmą prośbą o zezwolenie na wspomniane święcenia w dniach wyżej wymienionych”⁷⁴.

Pierwsze święcenia podczas rządów ks. infulata Kazimierza Lagosza

Franciszek Chmielak⁷⁵ i Władysław Pomietło⁷⁶ przyjęli święcenia kapłańskie 8 kwietnia 1951 r. we Wrocławiu w kościele prokatedral-

k. 62: Protokół z posiedzenia Kapituły Metropolitalnej Wrocławskiej odbytego dnia 29 maja 1952 r.

⁷³ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Mścichowski Maciej, ks. Kalita Piotr, ks. Dejna Benedykt.

⁷⁴ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 63: list ks. K. Lagosza z dnia 1 czerwca 1955 r. (L. dz. 4379/55.) do bp. M. Klepacza, Przewodniczącego Episkopatu Polski.

⁷⁵ W latach 1941-1948 był alumnem seminarium lwowskiego, które po II wojnie światowej swą siedzibę znalazło w Kalwarii Zebrzydowskiej. Opuścił je 3 kwietnia 1948 r., do święceń w dalszym ciągu przygotowywał się w seminarium śląskim w Krakowie.

⁷⁶ Był w Małym Seminarium Księży Werbistów (1930-37) i w nowicjacie (1937-39) werbistów, gdzie odbył pierwszy rok studiów z filozofii, więziony w Dachau, po wojnie wstąpił do Seminarium Polskiego w Paryżu studiując rok na Instytucie Katolickim, przyjęty do seminarium w Soissons na rok akademicki 1947/48 dla diecezji wrocławskiej, powrócił do Polski, 9 lutego 1949 r. wniósł podanie o przyjęcie do

nym pw. św. Stanisława i św. Doroty na podstawie wspomnianych wyżej dymisoriów wystawionych 7 marca 1951 r. przez prymasa Polski. Szafarzem święceń był bp Franciszek Jedwabski, biskup pomocniczy w Poznaniu. Udzielił on wówczas również święceń diakonatu alumnom: Marianowi Dereniowi, Franciszkowi Hanek, Józefowi Mazur, Zdzisławowi Zwierzyńskiemu. Alumni ci przyjęli subdiakonat również przez posługę bp. Jedwabskiego 1 kwietnia w Poznaniu, w kaplicy seminarium duchownego⁷⁷. 3 czerwca 1951 r. we wrocławskiej prokatedrze abp. Dymek udzielił święceń kapłańskich alumnom: Marianowi Dereniowi, Franciszkowi Hankowi, Józefowi Mazurowi, którzy do kapłaństwa przygotowali się w seminarium śląskim w Krakowie studiując teologię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wówczas przyjęli święcenia subdiakonatu alumni pierwszego rocznika wrocławskich seminarzystów⁷⁸ oraz młodszy alumni tonsurę i święcenia niższe⁷⁹. Święceń diakonatu alumnom wrocławskiego seminarium

seminarium duchownego we Wrocławiu. Por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Pomietło Władysław.

⁷⁷ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 11: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 9 kwietnia 1951 r. (L.dz. 137/51) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń.

⁷⁸ Byli to: Czaplinski Jan, Fiedor Jan, Jaremczuk Stanisław, Kojder Roman, Kurzak Zygmunt, Majocha Stanisław, Marusak Czesław, Pazdur Józef, Sidorowicz Jan, Szostak Szczepan, Walas Marian, Wojarski Walerian, Zajkowski Tadeusz, Zieliński Stefan.

⁷⁹ Zob. <https://tamow.gosc.pl/doc/7259116.Nie-zyje-ks-Franciszek-Hanek> (dostęp 10.04.2024); *Zmarli kapłani*, [w:] „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 67(2014), nr 1 (styczeń-czerwiec), s. 107; AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zieliński Stefan (informacja rektora seminarium duchownego we Wrocławiu do Kurii Arcybiskupiej w Lubaczowie o przyjęciu święceń subdiakonatu – L.dz. 237/51 z dnia 11.06.1951 r.); AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 12-13: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 8 czerwca 1951 r. (L.dz. 224/51) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Święcenia egzorcystatu i akolitu otrzymali: Brandt Aleksander, Cader Andrzej, Goldewicz Bronisław, Jankowski Zbigniew, Jurkowski Józef, Kaczor Sewarian, Kłak Tadeusz, Kostikow Jerzy, Łagodziński Czesław, Nowak Zbigniew, Panasiuk Paweł, Pankowiak Jerzy, Rączka Władysław, Rybak Tadeusz, Smyk Jakub, Szeliga Zbigniew, Wąsowicz Stanisław. Święcenia ościariatu i lektoratu otrzymał Kopeć Marcin. Tonsurę otrzymali: Adamski Mieczysław, Bętkowski Zdzisław, Pień Piotr, Hawrysz Józef, Dudek Tadeusz, Jaworski Tadeusz, Jordanek Tadeusz, Marks Kazimierz, Mazoń Józef, Naplepka Marian, Tymplaski Jan, Ujda Rudolf, Wiśnicki Józef, Wołochowicz Zygmunt, Ziomek Jan.

udzielił 24 czerwca 1951 r. w kościele św. Bonifacego we Wrocławiu bp Franciszek Jedwabski⁸⁰.

Pierwsze święcenia kapłańskie w odbudowanej katedrze wrocławskiej

Pierwszemu rocznikowi alumnów wrocławskiego seminarium po II wojnie światowej święceń kapłańskich udzielił we Wrocławiu 23 grudnia 1951 r. prymas Polski abp Stefan Wyszyński. W ramach podróży na Ziemie Zachodnie 10 listopada 1951 r. prymas Polski z Cybinki (koło Słubic) przybył do Wrocławia, gdzie z ks. Lagoszem omówił bieżące sprawy, m.in. termin święceń kapłańskich. Pobyt we Wrocławiu trwał wówczas około dwóch godzin⁸¹. 21 grudnia odpowiadając Mszę św. w gnieźnieńskiej bazylice przy trumnie św. Wojciecha, jak pisze Prymas Wyszyński w *Pro memoria*, modlił się za alumnów wrocławskiego seminarium, którym miał w zbliżającą się niedzielę udzielić święceń kapłańskich: „Pragnę wyprosić im tego ducha kapłańskiego, który w Chrystusie Kapłanie jednoczy cały Naród polski w jedno”⁸². 22 listopada 1951 r. w Warszawie prymas Polski wystawił dekret (N. 4711/51/R. ad 821/51) dopuszczający alumnów wrocławskiego seminarium do przyjęcia święceń kapłańskich (*admittimus ad sacrum Presbyteratus Ordinem*) ponadto udzielił tymże dekretem Tadeuszowi Zajkowskiemu dyspensy od wieku i dopuścił akolitę Tadeusza Ślęczkowskiego do subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu⁸³.

Klerycy do święceń przygotowywali się poprzez rekolekcje, które prowadził, na ich prośbę, ks. Henryk Grzondziel, jeden z nielicznych duchownych przynależących do Kościoła wrocławskiego przed II wojną światową, któremu władze komunistyczne pozwoliły pozostać w Polsce. Przed wojną był ojcem duchownym, a w nowej rzeczywistości został

⁸⁰ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 14: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 25 czerwca 1951 r. (L.dz. 280/51) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Diakoniat przyjęli wówczas: Czaplński Jan, Fiedor Jan, Jaremczuk Stanisław, Kojder Roman, Kurzak Zygmunt, Majocha Stanisław, Marusak Czesław, Pazdur Józef, Sidorowicz Jan, Szostak Szczepan, Walas Marian, Wojarski Walery, Zajkowski Tadeusz, Zieliński Stefan.

⁸¹ Zob. S. Wyzyński, *Pro memoria*, tom I: 1948-1952, Warszawa 2017, s. 41-42; „Tygodnik Powszechny” 1951, nr 50 (352), s. 1.

⁸² S. Wyzyński, *Pro memoria*, tom I... dz. cyt., s. 77.

⁸³ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zieliński Stefan.

wykładowcą w seminarium duchownym. Rekolekcjonista w swoich rozważaniach oparł się na hymnie *Benedictus*⁸⁴.

Do Wrocławia prymas Polski przybył z Gniezna 22 grudnia, po drodze zatrzymując się w Trzebnicy, o godz. 17.30. Zwiedził w towarzystwie ks. Lagosa katedrę, rozmawiał również z ks. Józefem Wojtukiewiczem, dyrektorem Instytutu Katolickiego oraz spotkał się z duchowieństwem wrocławskim. Wieczorem odbył godzinną rozmowę z rządcą diecezji⁸⁵.

W odbudowanej katedrze wrocławskiej pierwszych święceń kapłańskich udzielił 23 grudnia o godz. 7.30 abp Stefan Wyszyński 14 alumnom miejscowego seminarium duchownego⁸⁶. Ponadto udzielił diakonatu jednemu alumnowi seminarium wrocławskiego oraz alumnom z diecezji opolskiej święceń niższych – jednemu, subdiakonatu – dwóm⁸⁷. Na zakończenie liturgii prymas Polski przemówił do zgromadzonych w katedrze. W *Pro memoria* opisał to wydarzenie:

„Wyrażam radość z tych pierwszych narodzin do kapłaństwa na posadzce katedry wrocławskiej. Wiążę tę uroczystość z radością całej Polski, która oddaje swych synów na służbę Ziemi Śląskiej, wiąże ją w służbie kapłaństwa Chrystusowego w jedno z hierarchią i duchowieństwem całej Polski. Do tych święceń przygotowałem się u trumny św. Wojciecha w Gnieźnie, gdzie odprawiłem Mszę św. w intencji neoprezbiterów i duchowieństwa wrocławskiego. Czuję bowiem, że z trumny apostoła Narodu polskiego, który od Gniezna patrzy ku Wrocławowi, i u trumny którego powstała metropolia gnieźnieńska, w skład której wszedł i Wrocław, płyną moce kapłaństwa Chrystusowego na całą Polskę⁸⁸”.

⁸⁴ Por. *Miłujących Boga wszystko wspiera ku dobremu...* dz. cyt., s. 33.

⁸⁵ Zob. S. Wyzyński, *Pro memoria*, tom I... dz. cyt., s. 78-80.

⁸⁶ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 17-18: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 27 grudnia 1951 r. (L.dz. 904/51) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Święcenia kapłańskie przyjęli wówczas: Czaplinski Jan, Fiedor Jan, Jaremczuk Stanisław, Kojder Roman, Kurzak Zygmunt, Majocha Stanisław, Marusak Czesław, Pazdur Józef, Sidorowicz Jan, Szostak Szczepan, Walas Marian, Wojarski Walery, Zajkowski Tadeusz, Zieliński Stefan.

⁸⁷ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 17-18: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 27 grudnia 1951 r. (L.dz. 904/51) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Diakonat otrzymał Ślęczkowski Tadeusz, egzorcysta i akolit Curzydło Zygmunt a subdiakonat: Figura Edward i Jodłowski Tadeusz.

⁸⁸ S. Wyzyński, *Pro memoria*, tom I... dz. cyt., s. 81.

Mimo niezwykle mroźnego dnia w święceniach wzięło udział liczne grono księży, jak i rodziny wyświęcanych. Po śniadaniu prymas udał się do seminarium, by uczestniczyć w okolicznościowej akademii, podczas której również przemówił porównując liczbę neoprezbiterów do czternastu stacji Drogi Krzyżowej. Komunistyczna służba bezpieczeństwa urządziła wówczas tzw. kocioł. Utrudniono wyjście z seminarium tłumowi ludzi, który tam się znalazł. W warunkach natłoku osób nieznanymi panowie myszkowali w gmachu, by przy okazji podrzucić prowokacyjne materiały. Klerycy, obeznani już z tymi metodami, chodzili za nieznajomymi krok w krok i nie spuszczały ich z oka. Po święceniach nowi kapłani pozostali jeszcze przez jakiś czas w seminarium, uczestnicząc w wykładach, a w marcu otrzymali skierowania na parafie. Studia zaś uzupełniali aż do czerwca, dojeżdżając z placówek duszpasterskich, otrzymując absolutorium 28 czerwca 1952⁸⁹.

W czasie pobytu we Wrocławiu z racji udzielenia święceń kapłańskich, jak przekazuje TW „Daniel”⁹⁰, prymas Polski „Zebranych księżom oświadczył, że papież zamianował pięciu biskupów na tereny zachodnie Polski i on – Prymas może ich wyświęcić w ciągu tygodnia”. Przez Oleśnicę, Syców, Kępno Ksiądz Prymas udał się do Warszawy⁹¹.

Udzielenie pierwszych polskich święceń kapłańskich po II wojnie światowej we wrocławskiej katedrze odbudowanej z ruin Prymas Polski podsumował:

Święcenia te jeszcze żywiej mi uświadomiły odpowiedzialność przed Bogiem i narodem za te ziemie. Trudna sytuacja Kościoła wymaga oględności w prowadzeniu spraw; a jednak – ostatecznie – jestem tu jedynym biskupem, posiadającym pełną władzę, a ta młodzież słyszy pytanie: „*Promittis mihi et successoribus meis*” – i musi odpowiedzieć: „*Promitto*”. – W tej odpowiedzi nie tylko ona się zobowiązuje. Ja też się zobowiązuję w sumieniu wobec nich. A to tak ciężko. Boć trudno

⁸⁹ Por. J. P a t e r, *Pierwsi powojenni żniwiarze we wrocławskim Kościele...* dz. cyt., s. 6; AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Szostak Szczepan, ks. Walas Marian, ks. Zieliński Szczepan.

⁹⁰ Ks. Jan Puzio.

⁹¹ Zob. S. W y s z y ń s k i, *Pro memoria*, tom I... dz. cyt., s. 80-81; AIPN Wr, sygn. 0014/5201 t. 1 – Teczka pracy tajnego współpracownika ps. „Daniel”, k. 24 – Doniesienie, Źródło „Daniel”, Wrocław, 22 I [19]52 r.

wypełnić dobrze obowiązki biskupa, gdy się odpowiada nie tylko za dwie swoje diecezje, ale i za tych pięć „swoich”⁹².

Kolejne święcenia podczas rządów wikariusza kapitulnego

Diakon Zdzisław Zwierzyński otrzymał święcenia kapłańskie 17 sierpnia 1952 r. w Poznaniu przez posługę bp. Franciszka Jedwabskiego⁹³.

We wrocławskiej katedrze 2 sierpnia 1953 r. bp Franciszek Sonik, wikariusz kapitulny w Kielcach udzielił święceń kapłańskich 18 alumnom wrocławskiego seminarium⁹⁴. Pismem z 11 lipca 1953 r. kard. Stefan Wyszyński, na prośbę ks. Lagosza, wyraził zgodę na udzielenie święceń przez bp. Sonika⁹⁵. Alumni ci tonsurę otrzymali 25 czerwca 1950 r, natomiast święceń subdiakonatu udzielił im w kaplicy poznańskiego arcybiskupiego seminarium duchownego 28 czerwca 1953 r. bp Franciszek Jedwabski, tamtejszy biskup pomocniczy⁹⁶. W liście do ks. Lagosza z 23 maja 1953 r. bp Jedwabski pisał o gotowości udzie-

⁹² S. Wysocki, *Pro memoria*, tom I... dz. cyt., s. 81

⁹³ Por. *Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1959*, [Wrocław 1959], s. 482; „Wiadomości Kościelne”, rok 1952, nr 3-8, s. 45. W przypadku Zdzisława Zwierzyńskiego potrzebna była dyspensa od wieku, gdyż 12 lipca 1952 r. ukończył 24 rok życia. por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zwierzyński Zdzisław; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 18: list ks. K. Lagosza z dnia 8 sierpnia 1952 r. (l. dz. 4383/52.) do bp. F. Jedwabskiego.

⁹⁴ Święcenia otrzymali wówczas: Brandt Aleksander, Cader Andrzej, Goldewicz Bronisław, Jankowski Zbigniew, Jurkowski Józef, Kaczór Sewerian, Kostików Jerzy, Łagodziński Czesław, Panasiuk Paweł, Pankowiak Jerzy, Rączka Władysław, Rybak Tadeusz, Smyk Jakub, Szeliga Zbigniew, Wąsowicz Stanisław, Wypych Stanisław, Zawadyl Bogumił, Ziomek Jan. Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zawadyl Bogumił; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 27: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 30 czerwca 1953 r. (L.dz. 641/53) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń.

⁹⁵ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 26: pismo prymasa Polski do wikariusza kapitulnego z dnia 11 lipca 1953 r. (N. 2713/53/P.).

⁹⁶ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Brandt Aleksander, ks. Jankowski Zbigniew, ks. Łagodziński Czesław, ks. Zawadyl Bogumił, ks. Ziomek Jan; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 23: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 30 czerwca 1953 r. (L.dz. 499/53) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Święcenia otrzymali wówczas: Brandt Aleksander, Cader Andrzej, Goldewicz Bronisław, Jankowski Zbigniew, Jurkowski Józef, Kaczór Sewerian, Kostików Jerzy, Łagodziński Czesław, Panasiuk Paweł, Pankowiak Jerzy, Rączka Władysław, Rybak Tadeusz, Smyk Jakub, Szeliga Zbigniew, Wąsowicz Stanisław, Wypych Stanisław, Zawadyl Bogumił, Ziomek Jan.

lenia święceń w następujących terminach: 14 czerwca (niedziela) święcenia niższe; alumni, którzy mieliby otrzymać wszystkie cztery święcenia mniejsze dwa pierwsze otrzymaliby w sobotę, a dwa drugie w niedzielę, natomiast 28 czerwca (niedziela) święcenia subdiakonu dla 19 alumnów. Jednocześnie poznański biskup pomocniczy zadeklarował, że 12 lipca (niedziela) święceń diakonatu 19 subdiakonom udzieli arcybiskup metropolita poznański z racji urlopu bp. Jedwabskiego⁹⁷. Zgonie z zapowiedzią abp Dymek udzielił święceń diakonatu 18 wrocławskim klerykom 12 lipca 1953 r. w kaplicy poznańskiego seminarium duchownego⁹⁸.

W świetle pisma skierowanego do kurii arcybiskupiej we Wrocławiu przez rektora seminarium duchownego 13, 14 i 15 czerwca 1953 r. abp Walenty Dymek udzielił, w swojej kaplicy domowej, tonsury oraz święceń ostiariatu, lektoratu, egzorcysty i akolitat wrocławskim alumnom⁹⁹.

Decyzją przełożonych i profesorów seminarium duchownego z 14 maja 1953 r. Jan Mientki¹⁰⁰ miał wstrzymane święcenia wyższe. Dlatego też przyjął je dopiero 20 grudnia 1953 r. w Poznaniu, gdzie wcześniej udzielono mu subdiakonu (29 listopada) i diakonu (30 listopada). Szafarzem wszystkich święceń był bp. Franciszek Jedwabski¹⁰¹. Święcenia kapłańskie przyjęli wówczas również Jan Kurdybelski i Kazimierz Wróbel¹⁰².

Interesującym kazusem jest przyjęcie święceń kapłańskich przez Edmunda Licznarskiego. Po maturze w Anglii wstąpił on w 1948 r. do Polskiego Seminarium Duchownego w Paryżu, deklarując przynależność do diecezji wrocławskiej – z racji zamieszkania na jej terenie

⁹⁷ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²⁴⁵; List z 23 maja 1953 r. bp. Franciszka Jedwabskiego do ks. Kazimierza Lagosa.

⁹⁸ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 24: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 13 lipca 1953 r. (L.dz. 566/53) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń.

⁹⁹ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 22: pismo Rektora seminarium duchownego do Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu z dnia 16 czerwca 1953 r. (L.dz. 461/53) z prośbą o odnotowanie udzielenia święceń. Tonsurę otrzymał 13 czerwca 1953 r. Jan Dolniak; święcenia egzorcysty i akolity (14 czerwca 1953 r.) otrzymali: Jan Kurdybelski, Kazimierz Wróbel i Stanisław Wypych; święcenia ostiariatu i lektoratu (14 czerwca 1953 r.) oraz egzorcysty i akolity (15 czerwca 1953 r.) otrzymali: Jan Dolniak, Jan Mientki, Jan Ziomek.

¹⁰⁰ Wcześniej był alumnem seminarium duchownego w Pelpinie, gdzie otrzymał cenzurę.

¹⁰¹ Por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Mientki Jan.

¹⁰² Zob. WWK, rok 71(2018), nr 2 (lipiec-grudzień), s. 193; AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Wróbel Kazimierz.

jego rodziny. We Francji 18 października 1953 r. udzielono mu święceń subdiakonatu, 11 kwietnia 1954 r. przyjął święcenia diakonatu natomiast 2 lipca 1954 r. święcenia kapłańskie. Mszę św. prymicyjną odprawił w polskiej parafii Montluçon, a od 15 sierpnia podjął pracę duszpasterską wśród polonii w Valdor Kanadzie. Dymisorie wystawił jeszcze administrator apostolski Dolnego Śląska ks. Karol Milik 5 sierpnia 1950 r. ważne na tonsurę oraz niższe i wyższe święcenia, łącznie z prezbiteriatem¹⁰³.

Dekretem z 10 lutego 1954 r. bp Michał Klepacz, przewodniczący Episkopatu Polski, na mocy specjalnych uprawnień Stolicy Apostolskiej, w oparciu o can. 951 CIC udzielił upoważnienia ks. Kazimierzowi Lagoszowi jako wikariuszowi kapitulnemu udzielania tonsury i święceń mniejszych na własnym terytorium alumnom wrocławskiego seminarium. Upoważnienie to nie dotyczyło święceń wyższych, do których wymagana była sakra biskupia¹⁰⁴.

Ks. Lagosz udzielił 4 kwietnia 1954 r. w katedrze wrocławskiej tonsury dwóm alumnom wrocławskiego seminarium oraz ostiariatu i lektoratu czternastu alumnom¹⁰⁵. Najprawdopodobniej tonsurę przyjęło wówczas również 11 alumnów ze Zgromadzenia Najświętszych Serc (*Congregatio Sacrum Cordium et Adorationis perpetuae*) w Sokołówce koło

¹⁰³ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Licznarski Edmund.

¹⁰⁴ N. 1367/54/P.E., por. AAWr, sygn. I A 27 a²³⁷; Decretum

Annuentes precibus Illustrissimi Domini Casimiri LAGOSZ, Vicarii Capitularis Ordinarius Silesiae Inferioris Wratislaviae, necnon Venerabilis Capituli Ecclesiae Cathedralis Wratislaviensis, vigore specialissimae facultatis a Sancta Sede Praesidi Conferentiarum Episcoporum Poloniae tributae, praesentibus litteris praefato Vicario Capitulari facultatem conferendi alumnis Seminarii Wratislaviensis Primam Tonsuram et Ordines Minores – munere durante et in proprio territorio – ad normam can. 951 Codicis Iuris Canonici benigne concedimus, servatis tamen omnibus de iure servandis. Datum VARSAVIAE, die 10 Februarii Anni Mariani 1954. (-) + Michał Klepacz.

¹⁰⁵ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 40: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 4 kwietnia 1953 r. Rektorem seminarium duchownego we Wrocławiu był wówczas ks. Aleksander Zienkiewicz, po odwołaniu ks. Józefa Marciniowskiego, który stosował inny styl przekazywania informacji do wrocławskiej kurii. Ks. Zienkiewicz przekazywał listę alumnów z nazwiskami i imionami w języku łacińskim bez podawania adresata i liczby dziennika. Tonsurę przyjęli wówczas: Tracz Albin i Wierzbński Edward. Ostiariat i lektorat przyjęli: Adamski Mieczysław, Bętkowski Zdzisław, Bień Piotr, Dudek Tadeusz, Hawrysz Józef, Jaworski Tadeusz, Jordanek Tadeusz, Marks Kazimierz, Mazoń Józef, Tracz Albin, Ujda Rudolf, Wierzbński Edward, Wiśnicki Józef, Wołochowicz Zygmunt.

Polanicy Zdrój. Świadczyć o tym może pismo superiora – o. Włodzimierza Zimoląga z 23 marca 1954 r., w którym prosi ks. Lagosza o udzielenie tej posługi trzem alumnom drugiego roku i ośmiu pierwszego studiów teologicznych oraz przekazuje dymisorie. Pismo superiora przekierowane zostało do rektora seminarium, a w piśmie z dnia 8 kwietnia 1954 r. o. Zimoląg dziękując za udzielenie tonsury oraz za serdeczne przyjęcie jakiego klerycy doznali w seminarium wrocławskim¹⁰⁶. W Wielką Sobotę w katedrze wrocławskiej ks. Lagosz udzielił tonsury i niższych święceń alumnom wrocławskiego seminarium¹⁰⁷ oraz, najprawdopodobniej, alumnom ze Zgromadzenia Najświętszych Serc, o czym może świadczyć prośba o posługę wystosowana przez superiora 8 kwietnia: „Wzruszeni jesteśmy dobrocią Waszej Ekscelencji i serdecznie dziękuję za przychylenie się do prośby udzielenia jeszcze święceń w Wielką Sobotę reszcie Braci, którzy czekają na tę ważną w ich życiu chwilę. Załączam dymissorie do tonsury dla dziewięciu Braci i do pierwszych mniejszych święceń dla trzech. Oby ręce Waszej Ekscelencji doprowadziły wszystkich do ołtarza!”¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 28-39: pismo o. Włodzimierza Zimoląga, superiora (generalis ex delegatione) do ks. K. Lagosza ordynariusza archidiecezji wrocławskiej z dnia 23 marca 1954 r. (L.dz. 44/54) z prośbą o udzielenie tonsury oraz *litterae dimissoriae*. Dokumenty dotyczyły: br. Damiana – Alfred Barczyk, br. Aleksandra – Albin Jarosz, br. Dominika – Tadeusz Piszczek, br. Andrzeja – Stanisław Grabowski, br. Zachariasz – Marcin Bruno Jaśkowiak, br. Stanisław – Jakub Kostek, br. Wiktor – Wiktor Krukowski, br. Jan – Edward Kornicki, br. Zygmunt – Zygfryd Surma, br. Julian – Władysław Pawlik, br. Alojzy – Józef Chojna. Por. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 41: pismo o. Włodzimierza Zimoląga, superiora do ks. K. Lagosza ordynariusza archidiecezji wrocławskiej z dnia 8 kwietnia 1954 r.

¹⁰⁷ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 55: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 17 kwietnia 1954 r.: Tonsurę otrzymali: Bielecki Franciszek, Bober Edward, Darowski Michał, Durkowski Mieczysław, Hallada Henryk, Kiwacz Zdzisław, Konieczka Józef, Misiukiewicz Antoni, Ostapiuk Marian, Róg Wenancjus, Szukała Władysław. Egzorcystat i akolitą otrzymali: Adamski Mieczysław, Bętkowski Zdzisław, Bień Piotr, Brzozowski Edward, Dudek Tadeusz, Hawrysz Józef, jaworski Tadeusz, Jordanek Tadeusz, Marks Kazimierz, Mazoń Józef, Tracz Albin, Ujda Rudolf, Wierzbński Edward, Wiśnicki Józef, Wołochowicz Zygmunt.

¹⁰⁸ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 41: pismo o. Włodzimierza Zimoląga, superiora do ks. K. Lagosza ordynariusza archidiecezji wrocławskiej z dnia 8 kwietnia 1954 r. Por. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 43-54: Dimissorie do tonsury: br. Czesław – Zenon Wałęsa, br. Augustyn – Stanisław Mioduski, br. Maksymilian – Tadeusz Taudul,

Bp dr Ignacy Świrski, biskup siedlecki udzielił wrocławskim klerykom 1 maja 1954 r. w katedrze wrocławskiej święceń subdiakonu. Następnego dnia ci sami alumni przyjęli diakonat¹⁰⁹.

Rektor wrocławskiego seminarium duchownego ks. Aleksander Zienkiewicz zwrócił się 18 maja 1954 r. z prośbą do wikariusza kapitulnego o udzielenie tonsury 55 alumnom roku trzeciego wrocławskiego seminarium i 35 klerykom z roku czwartego święceń niższych¹¹⁰. Natomiast w odrębnym piśmie z 20 maja ks. Zienkiewicz wyjaśnił, że w związku z koniecznością uzyskania dyspensy do udzielenia tonsury i święceń niższych prosił ks. Lagosza o udzieleniu tonsury w 28 maja (piątek) po południu w kaplicy rezydencji a dwóch święceń niższych w 29 maja (sobota) o godz. 7.00 rano w katedrze¹¹¹. W świetle spisów przekazanych do kurii archidiecezjalnej ks. Kazimierz Lagosz udzielił 4 czerwca 1954 r. w katedrze wrocławskiej tonsury 16 klerykom czwartego roku i 47 klerykom trzeciego roku, natomiast dzień później ostiariatu i lektoratu 27 klerykom roku czwartego¹¹².

br. Izydor – Stanisław Lach, br. Ireneusz – Janusz Józef Wollman, br. Franciszek – Henryk Hajdukiewicz, br. Hieronim – Hieronim Kaczmarek, br. Marek – Tadeusz Majczek, br. Piotr – Adam Adamski; dimisorie do ostiariatu i lektoratu: br. Damian – Alfred Barczyk, br. Dominik – Tadeusz Piszczek, br. Aleksander – Albin Jarosz.

¹⁰⁹ Zob. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Bień Piotr; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Protokół z Sesji Księży Profesorów i Wychowawców Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, odbytej w dniu 14 kwietnia 1954 r., s. 1-3; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 56: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 1 maja 1954 r.; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 57: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 2 maja 1954 r. Święcenia otrzymali wówczas: Adamski Mieczysław, Bień Piotr, Brzozowski Edward (alumn diecezji gdańskiej), Bętkowski Zdzisław, Dudek Tadeusz, Hawrysz Józef, Jaworski Tadeusz, Jordanek Tadeusz Antoni, Kiljański Józef, Książek Stanisław Zdzisław, Marks Kazimierz Julian, Mazoń Józef Alfons, Ujda Rudolf, Wierzbński Edward, Wiśnicki Józef, Wołochowicz Zygmunt, Zaforymski Władysław.

¹¹⁰ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Pismo ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do ks. K. Lagosza z dnia 18 maja 1954 r. (L.dz. 344/54); AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Protokół z Sesji Księży Profesorów i Wychowawców Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, odbytej w dniu 14 kwietnia 1954 r.

¹¹¹ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Pismo ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do ks. K. Lagosza z dnia 20 maja 1954 r.

¹¹² Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 58-59: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 4 czerwca 1954 r.; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 60: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 5 czerwca 1954 r. Tonsurę otrzymali alumni roku IV: Gierczyński Zbi-

Święcenia kapłańskie przyjęli alumni we wrocławskiej katedrze 13 czerwca 1954 r. przez posługę bp. dr. Michała Klepacza¹¹³. W Poznaniu święcenia kapłańskie, przez posługę bp. Franciszka Jedwabskiego, 26 grudnia 1954 r. przyjęli Edward Dwornik¹¹⁴ i Klemens Niewiadomski¹¹⁵ przyjmując wcześniej subdiakoniat i diakonat¹¹⁶. W listopadzie do Poznania udał się ks. Aleksander Zienkiewicz, który w roz-

gniew, Gruszecki Józef, Franczak Stanisław, Kapusta Eugeniusz, Kisiński Tadeusz, Kostka Bolesław, Krosman Franciszek, Krzysica Antoni, Kruczek Michał, Limanówka Teofil, Lucyga Paweł, Olechny Michał, Prokopowicz Józef, Rymarczuk Jan, Szałęga Walenty, Wojtas Mikołaj oraz z roku III: Adamski Mieczysław, Barycza Stanisław, Boryczka Bonawentura, Buczkowski Leszek, Budnik Jerzy, Cięciwa Józef, Czaja Leon, Duda Leon, Filinowicz Henryk, Florkiewicz Michał, Gawlik Stanisław, Gondek Czesław, Gozdek Stanisław, Górecki Jan, Irla Sylwester, Jachymiak Jan, Janicki Tadeusz, Jemioło Feliks, Kalita Piotr, Kądziera Henryk, Kleszcz Tadeusz, Kozak Jan, Kozioł Stefan, Kula Tadeusz, Kutrzeba Józef, Kurcoń Jan, Łętowski Władysław, Majka Józef, Marszałkowicz Jerzy, Owczarz Bronisław, Pagacz Emil, Pękala Mieczysław, Pikul Stanisław, Piskorek Stanisław, Potocki Józef, Poturmicki Piotr, Praga Marian, Rzepka Eugeniusz, Sęk Jan, Słomba Jan, Siwiec Stanisław, Sroka Feliks, Strykowski Józef, Szewczuk Jan, Trojanowski Piotr, Tokarz Jan, Żmudziński Zdzisław. Ostiariat i lektorat otrzymali: Bielecki Franciszek, Bober Edward, Darowski Michał, Durkowski Mieczysław, Gierczyński Zbigniew, Gruszecki Józef, Franczak Stanisław, Hallada Henryk, Kapusta Eugeniusz, Kisiński Tadeusz, Kiwacz Zdzisław, Kostka Bolesław, Krosman Franciszek, Krzysica Antoni, Kruczek Michał, Limanówka Teofil, Lucyga Paweł, Misiukiewicz Antoni, Olechny Michał, Ostapiuk Marian, Prokopowicz Józef, Przytarski Stanisław, Róg Wenancjusz, Rymarczuk Jan, Szałęga Walenty, Szukała Władysław, Wojtas Mikołaj.

¹¹³ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 61: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 22 czerwca 1954 r. Święcenia przyjęli wówczas: Adamski Mieczysław, Bętkowski Zdzisław, Bień Piotr, Brzozowski Edward (alumn diecezji gdańskiej), Dudek Tadeusz, Hawrysz Józef, Jaworski Tadeusz, Jordanek Tadeusz, Kiljański Józef, Książek Stanisław Zdzisław, Marks Kazimierz, Mazoń Józef, Ujda Rudolf, Wierzbński Edward, Wiśnicki Józef, Wołochowicz Zygmunt, Zaforymski Władysław.

¹¹⁴ Edward Dwornik w 1949 r. wstąpił do seminarium duchownego dla Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego, gdzie ukończył cztery lata studiów, 13 sierpnia 1953 r. wnosząc o przyjęcie do seminarium duchownego w Wrocławiu, 22 kwietnia 1954 r. zwolniony z przynależności do Kościoła opolskiego, por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Dwornik Edward.

¹¹⁵ Klemens Niewiadomski był alumnem seminarium duchownego w Warszawie w latach 1948-1953, 16 grudnia 1953 zwrócił się z prośbą o przyjęcie do seminarium duchownego we Wrocławiu, 13 kwietnia 1954 r. został ekskardynowany do diecezji wrocławskiej, por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Niewiadomski Klemens.

¹¹⁶ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 62: pismo rektora seminarium duchownego z dnia 27 grudnia 1954 r. do kurii arcybiskupiej we Wrocławiu.

mojowi z abp. Dymkiem i bp. Jedwabskim doprecyzował terminy święceń dwóch alumnów wrocławskiego seminarium. Subdiakonostwo ustalono na dzień 18 grudnia, o godz. 7.00 w kaplicy biskupa sufragana, diakonat 19 grudnia o godz. 8.00 wraz z klerykami poznańskiego seminarium w kaplicy seminarium duchownego i prezbiterat w dniu 26 grudnia o godz. 8.00 w kaplicy biskupa sufragana. Rektor poznańskiego seminarium duchownego ks. Aleksy Wietrzykowski zaoferował przyjeżdżającym gościnę w seminarium¹¹⁷.

Ordynariusz wrocławski – ks. Kazimierz Lagosz 13 kwietnia 1955 r. udzielił święceń niższych alumnom wrocławskiego seminarium duchownego: tonsury – dwóm alumnom roku IV i 39 alumnom roku III; ostiariatu i lektoratu – jednemu alumnowi roku V i 45 alumnom roku IV oraz egzorcystatu i akolitu 28 alumnom roku V¹¹⁸. Z racji, iż dwaj alumni Zbigniew Gierczyński i Jan Tympalski nie otrzymali wówczas święceń mniejszych egzorcystatu i akolitu udzielił im ich ks. Lagosz w kaplicy rezydencji ordynariusza¹¹⁹. W świetle zachowanych dokumentów 15 i 16 kwietnia tonsurę, ostiariat i lektorat oraz egzorcystat i akolit przyjęli alumni ze Zgromadzenia Najświętszych Serc i Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Rodziny¹²⁰.

¹¹⁷ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁸: Sprawozdanie [ks. A. Zienkiewicza] z wyjazdu do Poznania w sprawie święceń. Wrocław, dnia 30 listopada 1954 r.

¹¹⁸ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁸: Sprawozdanie za rok 1955 Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

¹¹⁹ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [Prośba ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do Ordynariusza Wrocławskiego z dnia 19 maja 1955 r. o udzielenie święceń mniejszych].

¹²⁰ Tonsurę przyjęli alumni ze Zgromadzenia Najświętszych Serc: br. Eugeniusz – Eugeniusz Skoczny i br. Bonawentura – Edmund Goluch oraz ze Zgromadzenia Świętej Rodziny: Żołna Józef, Zimny Antoni, Meres Czesław, Piegsa Joachim, Hołuj Wacław, Jakubowski Wiesław, Ryżek Wacław, Wielek Jan. Ostiariat i lektorat przyjęli alumni ze Zgromadzenia Najświętszych Serc: br. Julian – Władysław Pawlik, br. Maksymilian – Tadeusz Taudul, br. Jan – Edward Kornicki, br. Wiktor – Wiktor Krukowski, br. Franciszek – Henryk Hajdukiewicz, br. Ireneusz – Janusz Mollman, br. Hieronim – Hieronim Kaczmarek, br. Marek – Tadeusz Majczak, br. Alojzy – Józef Chojna, br. Izidor – Stanisław Lach, br. Augustyn – Stanisław Mioduski, br. Andrzej – Stanisław Grabowski, br. Czesław – Zenon Wałęsa, br. Zachariasz – Bruno Jaśkowiak, br. Zygmunt – Zygfryd Surma, br. Stanisław – Jakub Kostek. Egzorcystat i akolit przyjęli alumni ze Zgromadzenia Najświętszych Serc: br. Dominik – Tadeusz Piszczek, br. Albert – Marian Pawlak, br. Damian – Alfred Barczyk, br. Aleksander – Albin Jarosz. Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 42. Pismo nie podaje miejsca i szafarza święceń; AAWr, sygn.

Wikariusz kapitulny ks. Lagosz zaprosił pismem z dnia 18 lutego 1955 r. bp. Zygmunta Choromańskiego, sekretarza Episkopatu Polski do udzielenia święceń subdiakonatu i diakonatu, na co biskup odpowiedział pozytywnie 26 lutego¹²¹. Do Wrocławia bp Choromański przybył 3 czerwca 1955 r. Wówczas sekretarz episkopatu przywiózł ks. Lagoszowi fotokopię dekretu watykańskiej *Sacrae Congregationis Concilli* z 9 maja 1955 r. zabraniającego odbycie synodu¹²². 4 czerwca 1955 r. (sobota) bp Zygmunt Choromański udzielił w katedrze wrocławskiej święceń subdiakonatu 30 alumnom seminarium wrocławskiego, siedmiu alumnom seminarium oo. Franciszkanów w Kłodzku i dwóm klerikom ze Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Rodziny w Szczytnej¹²³. Nazajutrz ci sami klerycy otrzymali święcenia diakonatu¹²⁴. 4 czerwca po południu miała miejsce akademie, podczas której

A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 81: prośba superiora oo. Sercanów do ks. K. Lagosza o udzielenie tonsury i święceń mniejszych z 22 marca 1955 r.; tamże, k. 82-103: *Litterae dimissoriae*.

¹²¹ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [List bp. Zygmunta Choromańskiego do ks. K. Lagosza z dnia 26 lutego 1955 r.]; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [Pismo ks. A. Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do ks. K. Lagosza z dnia 8 lutego 1955 r. z proponowanymi terminami święceń subdiakonatu i diakonatu].

¹²² Zob. AAWr, sygn. I A 27 a³⁴⁷: [1958: Dokumenty i zeznania w sprawie ks. Kazimierza Lagosza], s. 13-14; AAWr, sygn. III b⁵⁵: *Księga protokołów posiedzeń Kapituły Metropolitalnej we Wrocławiu, tom I, 1952-1973*; s. 258-260.

¹²³ Święcenia przyjęli wówczas klerycy z wrocławskiego seminarium: Bielecki Franciszek, Bober Edward, Darowski Michał, Durkowski Mieczysław, Franczak Stanisław, Gierczyński Zbigniew, Gruszecki Józef, Hallada Henryk, Kapusta Eugeniusz, Kisiński Tadeusz, Kiwacz Zdzisław, Kostka Bolesław, Krosman Franciszek, Kruczek Michał, Krzysica Antoni, Kwasik Jan, Limanówka Teofil, Linda Józef, Lucyga Paweł, Misiukiewicz Antoni, Olechny Michał, Ostapiuk Marian, Prokopowicz Józef, Przytarski Stanisław (dla diecezji gdańskiej), Róg Wenancjusz, Rymarczuk Jan, Szalęga Walenty, Szukała Władysław, Tympalski Jan, Wojtas Mikołaj; alumni z zakonu oo. Franciszkanów: Swiercz Pacyfikus Jan, Langkammer Hugo Helmut, Kusz-Podleśka Honoriusz Alfons, Porada Urban Godfryd, Kokot Linus Karol, Czekalla Sykstus Joachim, Bednarek Anicent Herman; ze zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Rodziny: Gano Kazimierz, Kartanowicz Bronisław. Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 63-64: list ks. K. Lagosza z dnia 1 czerwca 1955 r. (L. dz. 4379/55.) do bp. M. Klepacza, Przewodniczącego Episkopatu Polski; tamże, k. 66: wykaz alumnow, którzy 4 czerwca 1955 r. przyjęli święcenia subdiakonatu sporządzony przez rektora seminarium duchownego we Wrocławiu 20 czerwca 1955 r.

¹²⁴ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 67: wykaz alumnow, którzy 5 czerwca 1955 r. przyjęli święcenia diakonatu sporządzony przez rektora seminarium duchownego we Wrocławiu 20 czerwca 1955 r.

przemawiał bp. Choromański. Zaznaczył wówczas, iż nowowyświęceni księża mają pracować dla dobra Kościoła i państwa. Podkreślił, że stosunki pomiędzy Kościołem a państwem opierają się na porozumieniu, które musi być zachowywane przez obie strony, a nie tylko jak dotychczas tylko przez stronę kościelną¹²⁵.

Do Wrocławia 19 czerwca 1955 r. przybył bp Antoni Pawłowski z Włocławka, który udzielił święceń kapłańskich trzydziestu¹²⁶ klerykom seminarium wrocławskiego, z których jeden był przeznaczony dla diecezji gdańskiej (Stanisław Przytarski) oraz dwóm alumnom ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Rodziny (Kazimierz Gano i Bronisław Kartanowicz)¹²⁷. Według wcześniejszych planów święceń

¹²⁵ Zob. AIPN Wr, sygn. 032/17: Teczka zagadnieniowa dot[ycząca] Kurii Arcybiskupie oraz Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1955-1959, k. 260: Meldunek dotyczący ostatnich wydarzeń na terenie tut[ejszej] kurii, Wrocław, dnia 16 VI 1955 r.; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁸: Sprawozdanie za rok 1955 Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

¹²⁶ Święcenia kapłańskie otrzymali wówczas dla diecezji wrocławskiej: Bielecki Franciszek, Bober Edward, Darowski Michał, Durkowski Mieczysław, Franczak Stanisław, Gierczyński Zbigniew, Gruszecki Józef, Hallada Henryk, Kapusta Eugeniusz, Kisiński Tadeusz, Kiwacz Zdzisław, Kostka Bolesław, Krosman Franciszek, Kruczek Michał, Krzysica Antoni (dyspensa od wieku Prymasa Polski z 21 kwietnia 1955), Kwasik Jan, Limanówka Teofil, Linda Józef (od 20.06.1949 do 23.11.1953 był w seminarium duchownym w Pelplinie, do Wrocławia przeszedł na mocy porozumienia pomiędzy ordynariuszem chełmińskim a ordynariuszem wrocławskim), Lucyga Paweł, Misiukiewicz Antoni, Olechny Michał, Ostapiuk Marian, Prokopowicz Józef, Róg Wenancjusz, Rymarczuk Jan, Szałęga Walenty, Szukała Władysław, Tympalski Jan, Wojtas Mikołaj. Por. *Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1959*, dz. cyt., s. 483; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Stan zatrudnienie Księży Neoprezbiterów w dniu 10 września 1955 r.; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁸: Sprawozdanie za rok 1955 Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

¹²⁷ Zob. AIPN Wr, sygn. 032/17: Teczka zagadnieniowa dot. Kurii Arcybiskupiej oraz Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1955-1956; k. 261-262: Meldunek do Naczelnika Wydziału I-go Dep[atramentu] VI-go Komitetu do Spraw Bezp[ieczeństwa] Publ[icznego] z dnia 24.VI.[19]55 r. Podpisany przez Naczelnika Wydziału VI Wojewódzkiego Urzędu do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego kapitana Zbigniewa Sikorę i Referenta Referatu I Wydziału VI podporucznika Chmielewskiego; AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Rymarczuk Jan; AAWr I A 27 a²²⁵: Protokół Sesji Rady Pedagogicznej Księży Profesorów i Moderatorów Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu odbytej w dniu 27 kwietnia 1955 r.; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 68: wykaz diakonów, którzy 19 czerwca 1955 r. przyjęli święcenia

w czerwcu miał udzielić bp Michał Klepacz, wówczas Przewodniczący Episkopatu Polski.

W lutym 1955 r. bp Klepacz wyraził gotowość udzielenia sakramentu wrocławskim alumnom w powiązaniu z zamknięciem synodu diecezjalnego i jubileuszem 800-lecia kapituły katedralnej w dniu 24 czerwca, czas mu nie pozwalał na wcześniejsze przybycie li tylko dla udzielenia święceń. Jednak ze względu na powstałe zamieszanie wokół synodu, spowodowane stanowiskiem Stolicy Apostolskiej, która oczekiwała prośby o zgodę na odbycie synodu, ks. Lagosz ostatecznie odwołał synod oraz jubileusz kapituły¹²⁸.

Po przeniesieniu seminarium duchownego Księży Salwatorianów w 1953 r. z Krakowa od Bagna koło Obornik Śląskich, także tamtejsi klerycy przyjmowali święcenia przez posługę wrocławskiego wikariusza kapitulnego. W związku z tym prowincjał Salwatorianów o. Pius Piętka SDS w pismach z 28 listopada 1955 r. przekazał dymisorie ks. Lagoszowi do udzielenia tonsury¹²⁹ oraz ostiariatu i lektoratu¹³⁰ salwatoriańskim alumnom. Na pismach rektor wrocławskiego seminarium duchownego ks. Aleksander Zienkiewicz odnotował udzielenie tonsury i pierwszych mniejszych święceń w dniu 6 stycznia 1956 r.

Systematycznie wzrastała liczba kleryków wrocławskiego seminarium duchownego. Odzwierciedleniem tego była też częstotliwość i liczba alumnów przyjmujących święcenia na drodze do kapłaństwa.

kapłańskie sporządzony przez rektora seminarium duchownego we Wrocławiu 20 czerwca 1955 r.

¹²⁸ Por. AAWr I A 27 a²²⁵: list bp. M. Klepacza do ks. K. Lagosza z 5 lutego 1955 r.; AAWr, sygn. III b⁵⁵: *Księga protokołów posiedzeń Kapituły Metropolitalnej we Wrocławiu, tom I, 1952-1973*, s. 24-260.

¹²⁹ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 109: pismo prowincjała Salwatorianów do wikariusza kapitulnego we Wrocławiu z dnia 28 listopada 1955 r. (N. 254/55). Przedstawieni do tonsury zostali: Apolinary Diakow, Bartłomiej Matuzik, Bellarmin Falkiewicz, Bonifacy Żurek, Damian Lis, Daniel Hajduk, Edmund Bremer, Gracjan Sobkowicz, Hilary Hochół, Jan Wątroba, Leszek Irek, Mirosław Laban, Nikodem Gatner, Roman Kołodziej, Jan Sankander Stachoń, Urban Panek, Wacław Boguniowski.

¹³⁰ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 110: pismo prowincjała Salwatorianów do wikariusza kapitulnego we Wrocławiu z dnia 28 listopada 1955 r. (N. 255/55). Przedstawieni do ostiariatu i lektoratu zostali: Aleksy Miękina, Anatol Cieżak, Eugeniusz Kita, Karol Stawowy, Leander Zmełty, Romuald Skowronek.

Na początku 1956 r. ks. Lagosz udzielał kilkakrotnie poszczególnych święceń. Tonsurę alumni otrzymali 18 i 19 marca¹³¹, ostiariat i lektorat 18 i 26 marca¹³², egzorcystat i akolitat 18 i 23 marca¹³³.

¹³¹ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 133-137: Wykaz alumnów Arcybiskupiego Seminarium Duchownego, którzy w r. 1956 otrzymali święcenia niższe. Wrocław, dnia 27 III 1956 r. 16 marca tonsurę otrzymali alumni: z kursu piątego: Dzierbunowicz Bernard, Rymarowicz Ryszard, Tyszek Waldemar; z kursu czwartego: Adamski Antoni, Adamski Ludwik, Borowski Bruno, Kroczyński Hieronim, Kudelski Jan, Ochel Zenon, Sadowy Stanisław, Mięka Stanisław, Remiszewski Antoni; z kursu trzeciego: Adamczuk Kazimierz, Ciupa Stefan, Czajka Jan, Daniel Hubert, Domagała Zbigniew Drozd Tadeusz, Forycki Henryk, Gacek Wacław, Hober Eryk, Jakubowski Stanisław, Józków Władysław, Kałuża Bolesław, Kawulka Michał, Korczyński Eugeniusz, Kowalski Bronisław, Kubat Józef. 19 marca tonsurę otrzymali alumni z kursu trzeciego: Łukaszczyk Norbert, Łukasiewicz Henryk, Miczek Jan, Mielczarek Józef, Murczek Mieczysław, Osiecki Marian, Paszyk Stanisław, Picewicz Bronisław, Poręba Adam, Pyzik Julian, Ruciński Mieczysław, Rumiński Florian, Schirmer Franciszek, Słomka Jan, Śmigiełski Tadeusz, Sobolik Henryk, Szewczyk Stanisław, Szulc Stanisław, Szymański Mieczysław, Szylar Andrzej, Tyczyński Adam, Wancel Stefan, Wis Kazimierz, Wittek Ludwik, Zborowski Edward, Żurawiński Józef.

¹³² Tamże. 18 marca ostiariat i lektorat otrzymali alumni z kursu piątego: Dzierbunowicz Bernard, Piskorek Stanisław, Tyszek Waldemar, Marszałkowicz Jerzy; 26 marca ostiariat i lektorat otrzymali alumni z kursu czwartego: Adamski Antoni, Adamski Ludwik, Bąk Piotr, Bąkowski Zbigniew, Borowski Brunon, Buko Ryszard, Cembrowski Marian, Dąbrowski Daniel, Drab Jan, Dyczkowski Adam, Dzięgieł Władysław, Golinowski Eugeniusz, Gorczyca Jan, Grabasz Jan, Hetnał Stanisław, Irla Sylwester, Jajuga Józef, Jantas Julian, Kapica Jan, Kroczyński Hieronim, Kudelski Jan, Korczyński Tadeusz, Korczyński Władysław, Kubiszyn Andrzej, Łopot Zygmunt, Marek Józef, Mormol Stefan, Ochel Zenon, Pietraszko Stanisław, Pilarczyk Henryk, Porwiesz Stanisław, Prętki Zenon, Przyborowski Jerzy, Roga Kazimierz, Ruszała Adam, Saładyga Emil, Smiatacz Tadeusz, Sadowy Stanisław, Soczewka Marian, Stankiewicz Józef, Szewczyk Tadeusz, Tkocz Edmund, Wiczkowski Jan, Zajac Stanisław.

¹³³ Tamże. 18 marca egzorcystat i akolitat otrzymali alumni kursu piątego: Adamski Mieczysław, Bogacki Wojciech, Boryczka Bonawentura, Buczkowski Leszek, Budnik Jerzy, Cięciwa Józef, Czaja Leon. Dejna Benedykt, Duda Leon, Filonowicz Henryk, Florkiewicz Michał, Gawlik Stanisław, Gozdek Stanisław; 18 marca egzorcystat i akolitat otrzymali alumni kursu piątego: Dzierbunowicz Bernard, Górecki Jan, Jachymiak Jan, Janicki Tadeusz, Jemiola Feliks, Kalita Piotr, Kądziera Henryk, Kleszcz Tadeusz, Kołodziejczyk Czesław, Kozak Jan, Kozioł Stefan, Kula Tadeusz, Kurcioń Jan, Kutrzeba Józef, Łętowski Władysław, Marszałkowicz Jerzy, Owczarzewski Bronisław, Pagacz Emil, Pękala Mieczysław, Pikul Stanisław, Piskorek Stanisław, Posio Zygmunt, Potocki Józef, Poturnicki Piotr, Praga Marian, Rzepa Eugeniusz, Siwiec Stanisław, Słomka Jan, Sroka Feliks, Strykowski Józef, Szewczuk Jan, Tokarz Jan, Trojanowski Piotr, Tyszek Waldemar, Wysocki Antoni, Zmudziński Zdzisław.

Ks. Lagosz udzielił w katedrze wrocławskiej 18 marca 1956 r. niższych święceń również ośmiu klerykom z wyższego seminarium duchownego Księży Misjonarzy św. Rodziny w Szczytnej¹³⁴. Natomiast 23 marca ostiariat i lektorat¹³⁵ oraz egzorcystat i akolitat przyjęli również alumni seminarium duchownego salwatorianów. 22 stycznia 1956 r. superior Zgromadzenia Najświętszych Serc z Sokołówki zwrócił się do ordynariusza wrocławskiego z prośbą o udzielenie wraz z klerykami wrocławskiego seminarium duchownego niższych święceń alumnom sercańskim przekazując równocześnie dymisorie dotyczące szesnastu alumnów¹³⁶. W dokumentach brak potwierdzenia dokładnej daty udzielenia święceń.

Bp Wacław Majewski, biskup pomocniczy w Warszawie udzielił 29 kwietnia 1956 r. w katedrze wrocławskiej święceń subdiakonatu. Święcenia przyjęło wówczas 46 alumnów seminarium wrocławskiego oraz sześciu ze Zgromadzenia Misjonarzy św. Rodziny w Szczytnej¹³⁷.

¹³⁴ Zob. Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 111-113: list rektora wyższego seminarium duchownego Księży Misjonarzy św. Rodziny do ordynariusza wrocławskiego z 19 stycznia 1956 r. (l.dz. 16/56); list rektora wyższego seminarium duchownego Księży Misjonarzy św. Rodziny do rektora arcybiskupiego seminarium duchownego we Wrocławiu z 8 marca 1956 r. (l.dz. 40/56); list rektora arcybiskupiego seminarium duchownego we Wrocławiu do rektora wyższego seminarium duchownego Księży Misjonarzy św. Rodziny z 13 marca 1956 r.

¹³⁵ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 131: list prowincjała Zgromadzenia Boskiego Zbawiciela do wikariusza kapitulnego z 14 marca 1953 r. (N. 097/56) wraz z dymisoriami dla alumna Belarmina Stanisława Falkiewicza do ostiariatu i lektoratu, Tamże, k. 132: list prowincjała Zgromadzenia Boskiego Zbawiciela do wikariusza kapitulnego z 14 marca 1953 r. (N. 098/56) wraz z dymisoriami dla alumnów do egzorcystatu i akolitu: br. Aleksy – Józef Miękinia, br. Eugeniusz – Aegidii Kita, br. Leander – Józef Zmełty, br. Karol – Robert Stawowy, br. Romuald – Józef Skowronek.

¹³⁶ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 114-130: list superiora Zgromadzenia Najświętszych Serc do ordynariusza wrocławskiego z 22 stycznia 1956 r. (l.dz. 18/56) wraz z dymisoriami dla alumnów do egzorcystatu i akolitu: br. Zygmunt – Józef Surma, br. Zachariasz – Bruno Jaśkowiak, br. Jan – Edward karnicki, br. Andrzej – Stanisław Grabowski, br. Augustyn – Stanisław Mioduski, br. Maksymilian – Tadeusz Taudul, br. Alojzy – Józef Chojna, br. Hieronim – Hieronim Kaczmarek, br. Franciszek – Henryk Hajdukiewicz, br. Ireneusz – Janusz Wollman, br. Piotr – Stanisław Lach, br. Czesław – Zenon Wałęsa, br. Stanisław – Jakub Kostek, br. Julian – Władysław Pawlik, br. Wiktor – Wiktor Krukowski; do ostiariatu i lektoratu: br. Bonawentura – Edmund Goluch.

¹³⁷ Por. AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Poturnicki Piotr, ks. Mścichowski Maciej, ks. Kądziera Henryk; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Wykaz kandydatów do święceń wyższych w roku akad[emickim] 1955/56 (Do subdiakonatu w dniu 29.IV.1956 r.

Pobyt bp. Majewskiego wiązał się ze zwiedzeniem Dolnego Śląska. Bp Majewski chętnie przyjął zaproszenie ks. Lagosza wydłużenia pobytu na Dolnym Śląsku. W liście datowanym na 23 marca 1956 r. pisał do wrocławskiego wikariusza kapitulnego:

Ekscelencjo! Dziękuję bardzo za zaproszenie do udzielenia święceń subdjałońskich alumnom tamtejszego Seminarium.

Uważam sobie to za zaszczyt, więc chętnie przyjadę i wyświęcę. Wprawdzie miałem pewną przeszkodę – wyznaczone bierzmowanie – lecz udało się je przesunąć.

Przyjadę tym chętniej, będę mógł podziwiać odremontowaną pięknie i bogato wyposażoną katedrę, zorganizowane Muzeum, no i – według obietnicy Ekscelencji – oglądać najcenniejsze świątynie i zabytki tamtejsze, a co jeszcze ważniejsze zapoznać się z genialną administracją Ekscelencji.

Przyjadę w przeddzień popołudniu. Jak? – czy koleją, czy samochodem – jeszcze zawiadomię.

Tymczasem prosiłbym o nadesłanie mi listy święcących się, bym mógł przygotować „testimonia”.

Szczerze oddany Ekscelencji¹³⁸

Biskup przyjechał do Wrocławia w sobotę 28 kwietnia ok. godz. 16.00. W planie było zwiedzenie ratusza, Muzeum Śląskiego, katedry, kościoła św. Macieja (jezuici), św. Elżbiety, św. Stanisława, św. Karola, kaplicy

Do concedo Jego Ekscelencji Ordynariusza [pismo rektora seminarium duchownego ks. A. Zienkiewicza z dnia 3 kwietnia 1956 r.]; AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 147-148; Index Alumnorum z 30 kwietnia 1956 r. Święcenia subdiakonu przyjęli wówczas alumni wrocławskiego seminarium: Bogacki Wojciech, Boryczka Bonawentura, Buczkowski Leszek, Budnik Jerzy, Cięciwa Józef, Déjna Benedykt, Bobek Stanisław, Duda Leon, Dzierbunowicz Bernard, Filonowicz Henryk, Florkiewicz Michał, Gawlik Stanisław, Gozdek Stanisław, Jachymiak Jan, Janicki Tadeusz, Jemiolo Feliks, Kalita Piotr, Kądziera Henryk, Kleszcz Tadeusz, Kołodziejczyk Czesław, Kozak jann, Kozieł Stefan, Kula Tadeusz, Kurcoń jan, Kutrzeba Józef, Łętowski Władysław, Mścichowski Maciej, Owczarz Bronisław, Pagacz Emil, Pikul Stanisław, Posio Zygmunt, Potocki Józef, Poturnicki Piotr, Praga Marian, Rzepka Eugeniusz, Siwiec Stanisław, Słomba Jan, Solarz Jan, Sroka Feliks, Stryszowski Józef, Szewczuk Jan, Szkudlarczyk Bolesław, Tokarz Jan, Trojanowski Piotr, Wysocki Antoni, Zmudziński Zdzisław; ze Zgromadzenia Misjonarzy św. Rodziny: Jakubowski Wiesław, Zimny Antoni, Hołuj Wacław, Piegsa Joachim, Meres Czesław, Żołna Józef.

¹³⁸ AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. W. Majewskiego do ks. K. Lagosza z 20 marca 1956 r.].

bl. Czesława. Następnego dnia po święceniach miała odbyć się akademii. W poniedziałek planowano wyjazd do Świdnicy, Świebodzic, Książa (obecnie: Książ), Lubiechowa koło Wałbrzycha ze zwiedzaniem największej cieplarni w Europie, przez Szczawno Zdrój i Wałbrzych przejazd do Kamiennej Góry na obiad i odpoczynek, a następnie wyjazd do Kłodzka przez Lubawkę, Mieroszów i Nową Rudę. 1 maja bp Majewski po Mszy św. miał udać się do Wambierzyc i Barda Śląskiego, gdzie zaplanowano obiad. Następnie do Ziębic, Henrykowa i Ząbkowic Śl. Na godz. 18.00 planowano powrót do Wrocławia. Bp Majewski zrezygnował ze zwiedzania Trzebnicy, gdyż powrót do Warszawy zaplanował na środę rano – 2 maja. Kanclerz Kurii ks. dr. Jarosław Chomiczki w imieniu Ordynariusza wystosował pisma do proboszczów miejsc planowanych do odwiedzin, by ci oczekiwali gościa. Jak przebiegła realizacja zakładanych planów trudno stwierdzić bez dalszej pogłębionej kwerendy, gdyż opublikowane informacje pochodzą z korespondencji sprzed wizyty bp. Majewskiego na Dolnym Śląsku. W sprawozdaniu z pracy Referatu I Wydziału VI Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych we Wrocławiu za drugi kwartał 1956 r. zaznaczono przemówienie bp. Majewskiego podczas akademii po udzieleniu święceń, w którym mówił o obowiązku pracy duszpasterskiej dla dobra Kościoła i ojczyzny¹³⁹.

16 marca 1956 r. wikariusz kapitulny we Wrocławiu skierował pismo (L.dz. 2194/56) do biskupa lubelskiego Piotra Kałwy z prośbą o przybycie do Wrocławia w celu udzielenia święceń diakonatu alumnom miejscowego seminarium. Pismem z 20 marca (Nr. 544/Gł/56) bp. Kałwa pozytywnie odpowiedział na zaproszenie¹⁴⁰. 6 maja alumni seminarium duchownego przyjęli w katedrze wrocławskiej diakonat przez jego posługę. Bp Kałwa udzielił również święceń prezbi-

¹³⁹ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Plan zwiedzania zabytków Wrocławia i Śląska przez J.E. Ks. Bpa Dr W. Majewskiego; tamże, [list bp. W. Majewskiego do ks. K. Lagosza z 23 kwietnia 1956 r.]; tamże, [pisma ks. J. Chomiczkiego do duchownych w sprawie wizyty bp. W. Majewskiego]; AIPN Wr, sygn. 032/17: Teczka zagadnieniowa dot. Kurii Arcybiskupiej oraz Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1955-1956; k. 195-196: Sprawozdanie z pracy Referatu I-go Wydziału VI-go za drugi kwartał, Wrocław, dnia 29.VI.1956 r.

¹⁴⁰ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: list bp. P. Kałwy do ks. K. Lagosza z 20 marca 1956 r. – l. dz. 544/Gł/56.

teratu 27 maja we wrocławskiej katedrze¹⁴¹. Według sprawozdania Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych bp Kałwa wyświęcił wówczas 52 kleryków wśród których było sześciu ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Rodziny ze Szczytnej. Do święceń nie dopuszczono wówczas 11 kleryków, gdyż władze seminaryjne miały zastrzeżenia. W sprawozdaniu zanotowano wypowiedź szafarza święceń: „Po zakończeniu święceń ks. bp. Kałwa wygłosił przemówienie do nowo wyświęconych księży, nadmieniając, że od dziś, wy młodzi księża, wzięliście na siebie wielki obowiązek wychowania ludzi w duchu religijnym. Przy tym obowiązku nie powinniście zapominać, że życie w państwie któremu musicie się podporządkować”¹⁴². Bp Kałwa skorzystał wówczas z propozycji ks. Lagosza wypoczynku w Szczawnie-Zdroju. Ordynariusz wrocławski proponował pobyt pomiędzy pierwszymi a drugimi święceniami, jednak ze względu na obowiązki w diecezji bp. Kałwa skorzystał z wypoczynku od 23 maja i dwa dni po udzieleniu święceń kapłańskich¹⁴³. Pierwotnie ks. Lagosz zapraszał bp. Ignacego Świrskiego, biskupa siedleckiego do udzielania święceń kapłańskich, jednak ten, w liście z 5 maja, odpisał: „Chętnie bym z tego skorzystał, gdyby rozmaite obowiązki nie stanęły na

¹⁴¹ Święcenia kapłańskie otrzymali wówczas: Bogacki Wojciech, Boryczka Bonawentura, Buczkowski Leszek, Budnik Jerzy, Cięciwa Józef, Dejna Benedykt (w latach 1951-53 był alumnem seminarium duchownego w Pelplinie), Dobek Stanisław (tonsurę i święcenia mniejsze przyjął w Warszawie gdzie był alumnem tamtejszego seminarium, 15.04.1955 ekskardynowany do diecezji wrocławskiej), Duda Leon, Dzierbunowicz Bernard, Filonowicz Henryk, Florkiewicz Michał, Gawlik Stanisław, Gozdek Stanisław, Jachymiak Jan (prosił o przyjęcie do seminarium w Krakowie, lecz nie było tam wolnych miejsc), Janicki Tadeusz, Jemiolo Feliks, Kalita Piotr, Kądziera Henryk, Kleszcz Tadeusz, Kołodziejczyk Czesław, Kozak Jan, Kozioł Stefan, Kula Tadeusz, Kurcoń Jan, Kutrzuba Józef, Łętowski Władysław, Mścichowski Maciej, Owczarz Bronisław, Pagacz Emil, Pikul Stanisław, Posio Zygmunt, Potocki Józef, Poturnicki Piotr, Praga Marian, Rzepka Eugeniusz, Siwiec Stanisław, Słomba Jan, Solarz Jan, Sroka Feliks, Stryszowski Józef, Szewczuk Jan, Szkudlarczyk Bolesław, Tokarz Jan, Trojanowski Piotr, Wysocki Antoni, Żmudziński Zdzisław.

¹⁴² AIPN Wr, sygn. 032/17: Teczka zagadnieniowa dot. Kurii Arcybiskupiej oraz Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1955-1956; k. 196: Sprawozdanie z pracy Referatu I-go Wydziału VI-go za drugi kwartał, Wrocław, dnia 29.VI.1956 r.

¹⁴³ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: list bp. P. Kałwy do ks. K. Lagosza z 20 kwietnia 1956 r.

przeszkodzie. Niestety tym razem rozkład moich zajęć tak się ułożył, że z miłego zaproszenia muszę zrezygnować”¹⁴⁴.

Objęcie rządów przez bp. Bolesława Kominka

Rada Pedagogiczna Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu 21 listopada 1956 r. na nadzwyczajnym posiedzeniu dokonała przeglądu alumnów pod kątem przygotowania ich do święceń wyższych. Terminy zaplanowano na grudzień. Planowano wówczas: 22 grudnia – subdiakonat, 23 grudnia – diakonat i 30 grudnia prezbiterat, o czym rektor seminarium ks. Aleksander Zienkiewicz powiadomił ówczesnego ordynariusza – ks. Lagosza¹⁴⁵.

Jednak wcześniej, bo 26 października 1956 r., podczas pogrzebu abp Walentego Dymka, metropolity poznańskiego w Poznaniu ujawnili się publicznie potajemnie wyświęceni biskupi przeznaczeni dla Kościołów lokalnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych, wśród których był wskazany na posługę we Wrocławiu bp Bolesław Kominek. W pogrzebie uczestniczył m.in. ks. Kazimierz Kotula, dziekan wrocławskiej kapituły katedralnej, który był bardzo zaskoczony i przestraszony¹⁴⁶. Dwa dni później kard. Stefan Wyszyński został uwolniony z miejsca internowania, natomiast podczas posiedzenia Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu 26 listopada 1956 r. osiągnięto porozumienie w sprawie rządów kościelnych na Ziemiach Zachodnich. Prezydium Rządu 1 grudnia podjęło uchwałę o wyrażeniu zgody na objęcie rządów przez biskupów ustanowionych w 1951 r., określając ich jako „ordynariuszy”¹⁴⁷. Natomiast prymas Polski wydał dekrety w języku łacińskim

¹⁴⁴ AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: list bp. I. Świerskiego do ks. Lagosza z 5 maja 1956 r.

¹⁴⁵ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Pismo ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium do Ordynariusza Wrocławskiego z dnia 23 listopada 1956 r. (L.dz. 1181/I/56).

¹⁴⁶ Zob. J. Pietrzak, *Kwestia biskupów dla Ziem Zachodnich w latach 1951-1956*, [w:] *Patrimonium Ecclesiae Christi tradere. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Janowi Kopcowi*, Opole 2022, tom II, s. 146. Ks. Bolesław Kominek sakrę biskupią przyjął potajemnie 10 października 1954 r. w Przemyśle, w kaplicy pałacu biskupiego. Głównym konsekratorem był bp Franciszek Barda (biskup przemyski), a współkonsekratorami bp Wojciech Tomaka (biskup pomocniczy w Przemyśle) i bp Franciszek Jop (wikariusz kapitulny w Krakowie) – por. AAWr, sygn. I A 28 a¹¹⁹⁵: dokumenty osobiste.

¹⁴⁷ Zob. S. Wyszyński, *Pro memoria*, tom IV: 1956-1957, Warszawa 2020, s. 37, 41; J. Pietrzak, *Kwestia biskupów dla Ziem Zachodnich w latach 1951-1956... dz. cyt.*, tom II, s. 147-148.

z datą 1 grudnia 1956 r. Bp Bolesława Kominka (N. 3496/56/P) ustanowił biskupem we Wrocławiu i delegatem specjalnym na terytorium ordynariatu wrocławskiego z przywilejami biskupa rezydencjalnego (*Episcopus in Wroclaw (...) Delegatum Specialem in territorio Ordinarius Wratislaviensis*)¹⁴⁸. Po odzyskaniu dekretów Sekretariatu Stanu Prymas Polski przekazał pismem z 8 grudnia 1956 r. (N. 3577/56/P.) bp. Kominkowi dokładne brzmienie i datę nominacji Ojca św. oraz poinformował o zmianie stolicy tytularnej z Sofene na Vaga¹⁴⁹. Wieczorem 2 grudnia 1956 r. Prymas Polski spotkał się na Jasnej Górze z biskupami mianowanymi na Ziemię Zachodnie i Północne polecając im niezwłocznie udać się do wyznaczonych miejsc, dokonać ich kanonicznego przejścia, przeprowadzić liturgiczne ingresy do właściwych katedr i zamianować wikariuszy generalnych¹⁵⁰. Władzę w ordynariacie przejął bp Kominek 5 grudnia o godz. 9.10 poprzez swojego delegata ks. dr. Karola Dłopolskiego¹⁵¹. Bp Kominek do Wrocławia przybył 15 grudnia ok. godz. 16.00, natomiast następnego dnia o godz. 10.00 miał miejsce uroczysty ingres do katedry wrocławskiej¹⁵².

Po wspomnianej wyżej decyzji rady pedagogicznej wrocławskiego seminarium z 21 listopada 1956 r. ks. Lagosz jako wikariusz kapitulny przesłał pismo datowane na 26 listopada do bp. Franciszka Jedwabskiego, wówczas, po śmierci abp Dymka, wikariusza kapitulnego w Poznaniu, z prośbą o udzielenie święceń sześciu wrocławskim alumnom. Zaproponował wówczas terminy dla subdiakonatu – 9 grudnia, diakonatu – 16 grudnia i prezbiteratu – 23 grudnia. W piśmie ks. Lagosz zaznaczył: „Jeśliby istniały jakieś trudności, możemy przyjąć terminy inne, byleby się obracały w ramach miesiąca grudnia, ponieważ powstało wyjątkowe zapotrzebowanie w Archidiecezji na nowych kapłanów. Inne szczegóły proszę łaskawie omówić z Księdzem

¹⁴⁸ AAWr, sygn. I A 28 a¹¹⁹⁵; dokumenty osobiste.

¹⁴⁹ AAWr, sygn. I A 28 a¹¹⁹⁵; dokumenty osobiste; Por. J. Pietrzak, *Kwestia biskupów dla Ziemi Zachodnich w latach 1951-1956... dz. cyt.*, tom II, s. 149-151.

¹⁵⁰ Por. S. Wyszynski, *Pro memoria*, tom IV: 1956-1957... *dz. cyt.*, s. 48. Przejście rządów we Wrocławiu opisuje prof. J. Pietrzak [w:] *Kwestia biskupów dla Ziemi Zachodnich w latach 1951-1956... dz. cyt.*, tom II, s. 153-156.

¹⁵¹ Zob. AAWr, sygn. I A 27 a¹⁹⁶; Protokół zdawczo-odbiorczy agend dotychczasowego Ordynariusza diecezji wrocławskiej.

¹⁵² Zob. W. Szetelnicki, *Kapituła Metropolitalna we Wrocławiu... dz. cyt.*, s. 69-70; G. Sokołowski, P. Gołubców, *Prymas Polski Stefan Wyszyński wobec administracji kościelnej we Wrocławiu, dz. cyt.*, s. 74-77.

Dr Jarosławem Chomicim, Kanclerzem Kurii, oddawcą niniejszego pisma”¹⁵³. W ślad za otrzymanym pismem bp Jedwabski skierował datowane na 28 listopada pismo do prymasa Polski w prośbę o upoważnienie do udzielenia święceń: „Ordynariusz Wrocławski zwrócił się do mnie bym udzielił święceń wyższych 6-ciu klerykom, absolwentom Seminarium wrocławskiego, którzy z różnych powodów nie otrzymali święceń na wiosnę br. [...] Równocześnie ma otrzymać jeden z alumnów Seminarium Poznańskiego święcenia diakonatu w niedzielę 16 grudnia br. Święcenia odbędą się w Poznaniu. Waszą Eminencję proszę uprzejmie o upoważnienie mnie do udzielenia tychże święceń”¹⁵⁴. Na piśmie kard. Wyszyński uczynił 30 listopada odrębną notatkę; „Z uwagi na to, że Wrocław otrzymał Biskupa – sprawę odsyła się do właściwej kompetencji”¹⁵⁵. Wpłynięcie pisma do Kurii Arcybiskupiej Wrocławskiej odnotowano 11 grudnia. Jednak 5 grudnia ks. Lagosz skierował pismo do bp. Jedwabskiego: „Nawiązując do naszego pisma z dnia 28.XI.br.¹⁵⁶ w sprawie wyższych święceń alumnów Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, niniejszym komunikuję, iż z przyczyn od Nas niezależnych powyższe święcenia w ustalonych terminach tj. 9.XII., 16.XII. i 23.XII.br. nie odbędą się. Łączę wyrazy głębokiej czci i wdzięczności”¹⁵⁷. Tak więc, w związku ze zmianami, które dokonały się w Kościele dolnośląskim święcenia w przewidzianych terminach nie odbyły się.

Szafarzem kolejnych święceń na terenie archidiecezji wrocławskiej był już biskup rezydujący we Wrocławiu i przeznaczony dla tegoż Kościoła – Bolesław Kominek. W katedrze wrocławskiej 22 grudnia 1956 r. bp Kominek udzielił święceń egzorcystatu i akolitatu, subdiakonatu, diakonatu i przezbiteratu¹⁵⁸ klerykom ze Zgromadzenia Naj-

¹⁵³ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 162; list wikariusza kapitulnego [do bp. Franciszka Jedwabskiego] z 26 listopada 1956 r. W piśmie brak wskazanego adresata, jednak list bp. Jedwabskiego do prymasa Polski jednoznacznie wskazuje adresata.

¹⁵⁴ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 164: list bp F. Jedwabskiego do prymasa Polski z 28 listopada 1956 r.

¹⁵⁵ Tamże.

¹⁵⁶ Powinno być 26 listopada.

¹⁵⁷ AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 163; list wikariusza kapitulnego [do bp. Franciszka Jedwabskiego] z 5 grudnia 1956 r.

¹⁵⁸ Zob. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 165-178: *Litterae dimissoriae*; AAWr Księga święceń. Święcenia przezbiteratu otrzymali wów-

świętszych Serc. Natomiast 20 stycznia 1957 r. w kaplicy prywatnej udzielił święceń subdiakonatu alumnom wrocławskiego seminarium duchownego¹⁵⁹ a 27 stycznia również w swojej prywatnej kaplicy udzielił tym samym subdiakonom, z wyjątkiem Leona Czai, święceń diakonatu. W kaplicy zgromadzenia 2 lutego otrzymali pierwszą tonsurę względnie niższe święcenia klerycy ze Zgromadzenia Księży Salwatorianów w Bagnie¹⁶⁰. Bp Kominek udzielił 10 lutego 1957 r. w katedrze wrocławskiej święceń diakonatu Leonowi Czai oraz prezbiteratu: Mieczysławowi Franciszkowi Adamskiemu¹⁶¹, Janowi Góreckiemu, Ryszardowi Rymarowiczowi, Edwardowi Wilkowi oraz z Zakonu Braci Mniejszych br. Sylwestrowi – Franciszkowi Fiołce i br. Krzysztofowi – Janowi Kowarzowi¹⁶². Były to pierwsze święcenia udzielone przez rezydującego we Wrocławiu rządcę lokalnego Kościoła.

czas: br. Zygmunt – Zygfryd Surma, br. Zachariasz – Brunon Jaśkowiak, br. Jan – Edward Kornicki, br. Andrzej – Stanisław Grabowski, br. Augustyn – Stanisław Mioduski, br. Maksymilian – Tadeusz Taudul, br. Alojzy – Józef Chojna, br. Franciszek – Henryk Hajdukiewicz, br. Ireneusz – Janusz Wolman. Diakonat otrzymali: br. Czesław – Zenon Wałęsa, br. Julian – Władysław Pawlik, br. Hieronim – Hieronim Kaczmarek, br. Wiktor – Wiktor Krukowski. Subdiakonat przyjął br. Damian – Alfred Barczyk, egzorcysta i akolita przyjął br. Bonawentura – Edmund Goluch.

¹⁵⁹ Zob. AAWr Księga święceń. Bp B. Kominek udzielił wówczas święceń klerykom: Mieczysławowi Adamskiemu, Leonowi Czai, Janowi Góreckiemu, Ryszardowi Rymarowiczowi oraz Edwardowi Wilkowi.

¹⁶⁰ AAWr Księga święceń. Egzorcysta i akolita otrzymali: br. Anatol – Stanisław Cieżak, br. Belarmin – Stanisław Falkiewicz. Ostiariat i lektorat otrzymali: br. Mirosław – Józef Laban, br. Roman – Franciszek Kołodziej, br. Apolinary – Jan Diakow, br. Edmund – Wilhelm Bremer, br. Bartłomiej – Władysław Matuzik, br. Bonifacy – Ignacy Żurek, br. Damian – Franciszek Lis, br. Hilary – Józef Hochół, br. Wacław – Andrzej Boguniowski, br. Daniel – Alfons Hajduk, br. Urban – Stefan Panek, br. Jan – Jerzy Wątroba. Tonsurę otrzymali: Remigusz Cichoń, Wiesław Stokłosa, Justyn Sęk, Cyprian Madlewski, Maciej Podsiadło, Zdzisław Skwarczek, Bazyli Dragosz, Ireneusz Ostafin, Sergiusz Jarząbek, Makary Osika, Bronisław Herner, Maurycy Kruszyński, Kasjan Strzelecki, Emmanuel Pytlík, Benon Lasek, Telesfor Dutkowski, Metody Mszał.

¹⁶¹ Alumn uzyskał dyspensę od wieku dekretem Prymasa Polski z 16 stycznia 1957 r. (N. 147/57/P. ad 15/57 Sem.) w odpowiedzi na prośbę bp. B. Kominka z 5 stycznia 1957 r. (L.dz. 15/57 Sem.) – AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Adamski Mieczysław.

¹⁶² Zob. „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 1957, nr 1-2, s. 44-46, por. AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962, k. 187-188: pismo prowincjała oo. Franciszkanów o. Ambrożego Lubika do bp. Bolesława Kominka z 22 stycznia 1957 r. w sprawie udzielenia święceń prezbiteratu alumnom seminarium duchownego oo. Franciszkanów w Kłodzku (l.dz. 128/57); AAWr Księga święceń.

Podsumowanie

Zarówno ks. Karolowi Milikowi administratorowi apostolskiemu Dolnego Śląska jak i ks. Kazimierzowi Lagoszowi wikariuszowi kapitulnemu zależało na powiększeniu prezbiterium kierowanego przez nich Kościoła. Starali się, szczególnie ks. Milik, o przybycie kapłanów z innych diecezji oraz zgromadzeń zakonnych, a przede wszystkim o formację kandydatów do kapłaństwa. Z tej też racji administrator apostolski Dolnego Śląska powołał do istnienia w 1947 r. seminarium duchowne. Wikariusz kapitulny dbał o formację alumnów czyniąc rektorem ks. Aleksandra Zienkiewicza i nie ulegając naciskom władz utrzymał go na tym stanowisku, choć podczas rządów wikariusza kapitulnego klerycy wiele czasu poświęcali na prace fizyczne czy też o charakterze kulturalnym (orkiestra, chór, teatr, przygotowanie akademii). Obu kapłanom nie można jednak odmówić troski o seminarium i przyszłych kapłanów. Z tej racji, że obaj nie posiadali sakry biskupiej, musieli zatroszczyć się o szafarzy święceń. W pierwszych latach korzystali najczęściej z posługi biskupów z sąsiednich diecezji (poznańskiej i katowickiej). Podczas rządów ks. Lagosza korzystano w posługi biskupów z innych części Polski. Dla ks. Lagosza była to okazja do wypromowania swojej osoby, w perspektywie pożądanej sakry biskupiej, w Episkopacie Polski. Stąd też zapraszanie Przewodniczącego Episkopatu Polski lub też sekretarza tegoż gremium. Przy okazji przyjazdu do Wrocławia wikariusz kapitulny organizował wypoczynek czy też zwiedzanie terenu Dolnego Śląska, co miało niewątpliwie ukształtować pozytywny obraz jego osoby.

Zaprezentowane wyniki badań stanowią zobrazowanie skomplikowanej sytuacji Kościoła na Dolnym Śląsku w aspekcie formacji, a szczególnie udzielania święceń, kandydatom do kapłaństwa. Głównym źródłem badań były dokumenty zgromadzone w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, które dotychczas nie były publikowane. Jak zaznaczono, ze względu na nie do końca uporządkowanie i skatalogowanie archiwaliów tam zebranych, możliwe jest w późniejszym czasie odkrycie nowych dokumentów, które poszerzą wiedzę obecnie posiadaną. Nie będą to jednak odkrycia w sposób rewolucyjny zmieniające dotychczasowe efekty badań. Mogą one jedynie poszerzyć wiedzę o szczegółowe informacje. Poniższa tabela prezentuje całościowe zesta-

wienie udzielonych święceń prezbiteratu dla Kościoła wrocławskiego podczas braku w nim biskupa rezydencjalnego.

**Tab. III. Świecenia prezbiteratu dla Kościoła wrocławskiego.
Opracowanie autora tekstu na podstawie zebranych
i omówionych dokumentów**

Data święceń	Miejsce święceń	Szafarz święceń	Przyjmujący święcenia
27 czerwca 1948 r.	Katowice	bp Juliusz Bieniek, biskup pomocniczy w Katowicach ¹⁶³	1. Antoń Ludwik
21 lutego 1948 r.	Poznań	abp Walenty Dymek, metropolita poznański	1. Zimny Stanisław
2 kwietnia 1949 r.	Katowice	bp Stanisław Adamski, biskup katowicki	1. Staneta Marian 2. Wojtecki Mariusz 3. Załęcki Edward
11 września 1949 r.	Poznań, kaplica domowa biskupa poznańskiego	abp Walenty Dymek, metropolita poznański	1. Chmielewski Władysław 2. Gurbki Jerzy 3. Zagniński Piotr
25 czerwca 1950 r.	Katowice	bp Stanisław Adamski, biskup katowicki	1. Gaj-Piotrowski Wilhelm 2. Gawlik Wiesław 3. Piechota Antoni 4. Zegzuła Euzebiusz
8 kwietnia 1951 r.	Wrocław, prokatedra pw. św. Stanisława i św. Doroty	bp Franciszek Jedwabski, biskup pomocniczy w Poznaniu	1. Chmielak Franciszek 2. Pomietło Władysław
3 czerwca 1951 r.	Wrocław, prokatedra pw. św. Stanisława i św. Doroty	abp Walenty Dymek, metropolita poznański	1. Dereń Marian 2. Hanek Franciszek 3. Mazur Józef
23 grudnia 1951 r.	Wrocław, katedra	abp Stefan Wyszyński, prymas Polski	1. Czapliński Jan 2. Fiedor Jan 3. Jaremczuk Stanisław 4. Kojder Roman

¹⁶³ Datę i szafarza święceń ustalono na podstawie biogramu ks. Jana Jeżowicza [w:] *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 137-138.

			5. Kurzak Zygmunt 6. Majocha Stanisław 7. Marusak Czesław 8. Pazdur Józef 9. Sidorowicz Jan 10. Szostak Stefan 11. Walas Marian 12. Wojarski Walerian 13. Zajkowski Tadeusz 14. Zieliński Stefan
17 sierpnia 1952 r.	Poznań, kaplica biskupia	bp Franciszek Jedwabski, biskup pomocniczy w Poznaniu	1. Zwierzyński Zdzisław
2 lipca 1953 r.	Wrocław, katedra	bp Franciszek Sonik, biskup pomocniczy w Kielcach	1. Brandt Aleksander 2. Cader Andrzej 3. Goldewicz Bronisław 4. Jankowski Zbigniew 5. Jurkowski Józef 6. Kaczór Sewerian 7. Kostikow Jerzy 8. Łagodziński Czesław 9. Panasiuk Paweł 10. Pankowski Jerzy 11. Rączka Władysław 12. Rybak Tadeusz 13. Smyk Jakub 14. Szeliga Zbigniew 15. Wąsowicz Stanisław 16. Wypych Stanisław 17. Zawadył Bogumił 18. Ziomek Jan
20 grudnia 1953 r.	Poznań, kaplica biskupia	bp Franciszek Jedwabski, biskup pomocniczy w Poznaniu	1. Kurdybelski Jan 2. Mientki Jan 3. Wróbel Kazimierz
13 czerwca 1954 r.	Wrocław, katedra	bp Michał Klepacz, biskup łódzki, Przewodniczący Episkopa- tu Polski	1. Adamski Mieczysław 2. Bętkowski Zdzisław 3. Bień Piotr 4. Dudek Tadeusz 5. Hawrysz Józef

			6. Jaworski Tadeusz 7. Jordanek Tadeusz 8. Kiljański Józef 9. Książek Stanisław 10. Marks Kazimierz 11. Masoń Józef 12. Ujda Rudolf 13. Wierziński Edward 14. Wiśnicki Józef 15. Wołochowicz Zygmunt 16. Zaforymski Władysław
2 lipca 1954 r.	[Paryż]		1. Licznernski Edmund
26 grudnia 1954 r.	Poznań, kaplica biskupia	bp Franciszek Jedwabski, biskup pomocniczy w Poznaniu	1. Dwornik Edward 2. Niewiadomski Klemens
19 czerwca 1955 r.	Wrocław, katedra	bp Antoni Pawłowski, biskup wrocławski	1. Bielecki Franciszek 2. Bober Edward 3. Darowski Michał 4. Durkowski Mieczysław 5. Franczak Stanisław 6. Gierczyński Zbigniew 7. Gruszecki Józef 8. Hallada Henryk 9. Kapusta Eugeniusz 10. Kisiński Tadeusz 11. Kiwacz Zdzisław 12. Kostka Bolesław 13. Krosman Franciszek 14. Kruczek Michał 15. Krzysica Antoni 16. Kwasik Jan 17. Limanówka Teofil 18. Linda Józef 19. Lucyga Paweł 20. Misiukiewicz Antoni 21. Olechny Michał 22. Ostapiuk Marian 23. Prokopowicz Józef 24. Róg Wenancjusz

			25. Rymarczuk Jan 26. Szałęga Walenty 27. Szukała Władysław 28. Tympalski Jan 29. Wojtas Mikołaj
27 maja 1956 r.	Wrocław, katedra	bp Piotr Kałwa, biskup lubelski	1. Bogacki Wojciech 2. Boryczka Bonawentura 3. Buczkowski Leszek 4. Budnik Jerzy 5. Cięciwa Józef 6. Dejna Benedykt 7. Duda Leon 8. Dzierbunowicz Bernard 9. Dobek Stanisław 10. Filonowicz Henryk 11. Florkiewicz Michał 12. Gawlik Stanisław 13. Gozdek Stanisław 14. Jachymiak Jan 15. Janicki Tadeusz 16. Jemiolo Feliks 17. Kalita Piotr 18. Kądziela Henryk 19. Kleszcz Tadeusz 20. Kołodziejczyk Czesław 21. Kozak Jan 22. Koziol Stefan 23. Kula Tadeusz 24. Kurcōn Jan 25. Kutrzeba Józef 26. Łętowski Władysław 27. Mścichowski Maciej 28. Owczarz Bronisław 29. Pagacz Emil 30. Pikul Stanisław 31. Posio Zygmunt 32. Potocki Józef 33. Poturnicki Piotr 34. Praga Marian 35. Rzepka Eugeniusz

			36. Siwiec Stanisław 37. Słomba Jan 38. Solarz Jan 39. Sroka Feliks 40. Stryszowski Józef 41. Szewczuk Jan 42. Szkudlarczyk Bolesław 43. Tokarz Jan 44. Trojanowski Piotr 45. Wysocki Antoni 46. Zmudziński Zdzisław
--	--	--	--

BIBLIOGRAFIA

- „Tygodnik Powszechny”, rok 1951, nr 50 (352).
„Wiadomości Kościelne”, rok 1947, nr 10-12.
„Wiadomości Kościelne”, rok 1952, nr 3-8.
„Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 1957, nr 1-2.
„Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 1966, nr 2-3.
„Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 2014, nr 1 (styczeń-czerwiec).
„Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, rok 2018, nr 2 (lipiec-grudzień).
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Adamski Mieczysław.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Bień Piotr.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Brandt Aleksander.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Chmielak Franciszek.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Chmielewski Władysław.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Dejna Benedykt.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Gawlik Wiesław.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Gurbki Jerzy.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Jankowski Zbigniew.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Jaremczuk Stanisław.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Kalita Piotr.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Kądziała Henryk.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Kojder Roman.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Licznarski Edmund.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Łagodziński Czesław.
AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Mientki Jan.

- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Mścichowski Maciej.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Niewiadomski Klemens.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Piechota Antoni.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Pomietło Władysław.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Poturnicki Piotr.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Rymarczuk Jan.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Staneta Marian.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Szostak Szczepan.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Walas Marian.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Wojtecki Mariusz.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Wróbel Kazimierz.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zadęcki Edward.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zagniński Piotr.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zawadył Bogumił.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zieliński Stefan.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Ziomek Jan.
- AAWr, akta personalne duchowieństwa: ks. Zwierzyński Zdzisław.
- AAWr, sygn. I A 27 a¹⁹⁶: Protokół zdawczo-odbiorczy agend dotychczasowego Ordynariusza diecezji wrocławskiej.
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. I. Świerskiego do ks. Lagosza z 5 maja 1956 r.]
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. M. Klepacza do ks. K. Lagosza z 5 lutego 1955 r.]
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. P. Kałwy do ks. K. Lagosza z 20 marca 1956 r. – l. dz. 544/Gł/56].
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. P. Kałwy do ks. K. Lagosza z 20 kwietnia 1956 r.]
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. W. Majewskiego do ks. K. Lagosza z 20 marca 1956 r.]
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [List bp. Zygmunta Choromańskiego do ks. K. Lagosza z dnia 26 lutego 1955 r.].
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [Pismo ks. A. Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do ks. K. Lagosza z dnia 8 lutego 1955 r. z proponowanymi terminami święceń subdiakonatu i diakonatu].
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [Prośba ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do Ordynariusza Wrocławskiego z dnia 19 maja 1955 r. o udzielenie święceń mniejszych].
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Pismo ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do ks. K. Lagosza z dnia 18 maja 1954 r. (L.dz. 344/54).
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Pismo ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium duchownego do ks. K. Lagosza z dnia 20 maja 1954 r.
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Pismo ks. Aleksandra Zienkiewicza, rektora seminarium do Ordynariusza Wrocławskiego z dnia 23 listopada 1956 r. (L.dz. 1181/I/56).

- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Plan zwiedzania zabytków Wrocławia i Śląska przez J.E. Ks. Bpa Dr W. Majewskiego; AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: [list bp. W. Majewskiego do ks. K. Lagosza z 23 kwietnia 1956 r. tamże, [pisma ks. J. Chomiczkiego do duchownych w sprawie wizyty bp. W. Majewskiego].
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Protokół Sesji Rady Pedagogicznej Księży Profesorów i Moderatorów Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu odbytej w dniu 27 kwietnia 1955 r.
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Protokół z Sesji Księży Profesorów i Wychowawców Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, odbytej w dniu 14 kwietnia 1954 r., s. 1-3.
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Stan zatrudnienie Księży Neoprezbiterów w dniu 10 września 1955 r.
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁵: Wykaz kandydatów do święceń wyższych w roku akad[emickim] 1955/56 (Do subdiakonatu w dniu 29.IV.1956 r. Do concedo Jego Ekscelencji Ordynariusza [pismo rektora seminarium duchownego ks. A. Zienkiewicza z dnia 3 kwietnia 1956 r.].
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁸: Sprawozdanie [ks. A. Zienkiewicza] z wyjazdu do Poznania w sprawie święceń. Wrocław, dnia 30 listopada 1954 r.
- AAWr, sygn. I A 27 a²²⁸: Sprawozdanie za rok 1955 Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.
- AAWr, sygn. I A 27 a²³⁷: Decretum.
- AAWr, sygn. I A 27 a²⁴⁵: List z 23 maja 1953 r. bp. Franciszka Jedwabskiego do ks. Kazimierza Lagosza.
- AAWr, sygn. I A 27 a²⁴⁵: Neoprezbiterzy.
- AAWr, sygn. I A 27 a³⁴⁷: [1958: Dokumenty i zeznania w sprawie ks. Kazimierza Lagosza], s. 13-14.
- AAWr, sygn. III b⁵⁵: *Księga protokołów posiedzeń Kapituły Metropolitalnej we Wrocławiu, tom I, 1952-1973.*
- AAWr, sygn. I A 28 a²⁶: Sytuacja i stan liczebny Kościoła katolickiego w Ordynariacie Wrocławskim. Relacja podpisane przez bp. Bolesława Kominka. Wrocław, 10 kwietnia 1957 r.
- AAWr, sygn. I A 28 a¹¹⁹⁵: dokumenty osobiste.
- AAWr, sygn. A 00 025: święcenia kapłańskie, posługi 1949-1962.
- AAWr, sygn. A 00 030: Kapituła Metropolitalna Wrocławska. Ogólnie 1945-1993.
- AIPN Wr, sygn. 0014/5201: Teczka pracy tajnego współpracownika ps. „Daniel”.
- AIPN Wr, sygn. 032/17: Teczka zagadnieniowa dot[ycząca] Kurii Arcybiskupiej oraz Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1955-1959.
- Bartocetti V., *Amministratore apostolico*, [w:] *Enciclopedia Cattolica*, tom I, Città del Vaticano 1948, k. 1082-1083.
- Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, tom II, Opole 1958.
- http://www.glogow.pl/ezg/index.php/Zimny_Stanis%C5%82aw (dostęp 2.04.2024).

- <https://tarnow.gosc.pl/doc/7259116.Nie-zyje-ks-Franciszek-Hanek> (dostęp 10.04.2024).
Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektora Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953, wybór i oprac. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012.
- Kazanie J.E. Administratora Apostolskiego z Opola ks. dra Bolesława Kominka na poświęcenie seminarium duchownego we Wrocławiu*, [w:] *Metropolitalne Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławiu*, red. M. Biskup, A. Radecki, Wrocław 2002, s. 22-23.
- Kielbasa A., *Salwatorianie na Ziemiach Zachodnich i Północnych 1945-1970*, Rzym 1970.
- Kosiński L., *Pochodzenie terytorialne ludności Ziem Zachodnich w 1950 roku. Dokumentacja geograficzna*, Zeszyt 2, Warszawa 1960.
- Księża absolwenci WSSD 1923-2004*, opracowała s. Kanizja Zaborowska CSSE, [w:] *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 525-584.
- Marcinowski J., *Początki Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, [w:] *Dei Virtus. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*, red. J. Krucina, Wrocław 1974, s. 243-251.
- Milik K., *Archidiecezja wrocławska 1945-1951*, [w:] „Tygodnik Powszechny” rok 1970, nr 17, s. 2.
- Milik K., *Pamiętnik 1945-1951*, tom I.
- Miłujących Boga wszystko wspiera ku dobremu. Rozmowa z J. E. Księdzem Biskupem Józefem Pazdurem [rozmawia ks. Aleksander Radecki]*, [w:] *Metropolitalne Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławiu*, red. M. Biskup, A. Radecki, Wrocław 2002, s. 24-34.
- Pater J., *Ksiądz infułat dr Karol Milik jako rządca archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1951*, Wrocław 2012.
- Pater J., *Pierwsi powojenni żniwiarze we wrocławskim Kościele*, [w:] „Nowe Życie”, rok 2001, nr 12(327), s. 4-6.
- Pietrzak J., *Kwestia biskupów dla Ziem Zachodnich w latach 1951-1956*, [w:] *Patrimonium Ecclesiae Christi tradere. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Janowi Kopcowi*, Opole 2022, tom II, 123-164.
- Pietrzak J., *Ks. Karol Milik – administrator apostolski Dolnego Śląska i władze państwowe w latach 1945-1951*, [w:] *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej w 30-lecie śmierci Kardynała Bolesława Kominka*, red. I. Dec, K. Matwijowski, J. Pater, Wrocław 2005, s. 29-45.
- Radecki A., *Powołania kapłańskie w archidiecezji wrocławskiej po II wojnie światowej*, [w:] *50 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, red. I. Dec, K. Matwijowski, Wrocław 1997, s. 97-104.
- Raina P., *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, tom I, Poznań 1994.
- Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1959*, [Wrocław 1959].

- Schematyzm Duchowieństwa i Kościołów Archidiecezji Wrocławskiej*, opracował J. Kubica, Wrocław 1952.
- Schneider T., *Znaki bliskości Boga*, Wrocław 1995.
- Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009.
- Socha P., *Świętej pamięci Ksiądz mgr Stanisław Zimny*, [w:] „Ecclesiastica” 39 (1994), nr 9-12, s. 356-359.
- Sokołowski G., Gołubców P., *Prymas Polski Stefan Wyszyński wobec administracji kościelnej we Wrocławiu*, [w:] *Wróciła sława twoja, Vratislavia, Wrocławiu! Więzy kardynała Stefana Wyszyńskiego. Prymasa Polski z Dolnym Śląskiem*, red. G. Sokołowski, S. Wróblewski, Wrocław-Lublin 2023, s. 33-106.
- Sokołowski G., *Problems related to theological education in Wrocław (1945-1974)*, [w:] *Catholic Church in Lower Silesia against Communism (1945-1974)*, red. K. Jaworska, Göttingen 2021, s. 107-133, <https://doi.org/10.13109/9783666573378.107>.
- Sokołowski G., *Zabiegi o kształcenie teologiczne we Wrocławiu*, [w:] *Rola Kościoła katolickiego w organizowaniu życia polskiego na Dolnym Śląsku w latach 1945-1951*, red. G. Sokołowski, Wrocław 2020, s. 35-61.
- Swastek J., *Pasterz i przyjaciel*, [w:] *Unxit et Misit. Księga Jubileuszowa ku czci Księdza Biskupa Józefa Pazdura*, red. I. Dec, Wrocław 2000, s. 17-57.
- Szetelnicki W., *Kapituła Metropolitalna we Wrocławiu w latach 1952-1993*, Wrocław 1994.
- Szetelnicki W., *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972*, Roma 1975.
- Tezy w sprawie polityki wobec kościoła (1953)*, [w:] „Więź” rok 1992, nr 10, s. 99-111.
- Urban W., *30-lecie wyższego seminarium duchownego we Wrocławiu (1947-1977)*, [w:] „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne”, rok 1983, nr 15, s. 201-275.
- Wyszyński S., *Pro memoria*, tom I: 1948-1952, Warszawa 2017.
- Wyszyński S., *Pro memoria*, tom IV: 1956-1957, Warszawa 2020.
- Żaryn J., *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997.
-

KS. GRZEGORZ SOKOŁOWSKI – doktor habilitowany nauk teologicznych, pracownik naukowy Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, studiował na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, Wydziale Nauk Społecznych Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie oraz Papieskim Instytucie Studiów nad Małżeństwem i Rodziną przy Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie; w badaniach naukowych podejmuje zagadnienie ewolucji myśli społecznej Kościoła i wykładu katolickiej nauki społecznej w przemiany społeczne, patriotyzmu oraz religijności i integracyjnej roli Kościoła na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej.